

ש"ע אורח חיים

ספר

ברכי יוסף

והוא

חידושי דינים ופלפלת כל שהוא

על

הארבעה שלחן ערוך

מן המוכן ומסודר מרפ"ם ועולה כתובים להלכותיהם הא דידיה והא דרבי המלך חידושי דינים מספרי

כתיבת יד גאוני עולם

אשר עדין לא היו על מוכח הדפוס והמה בכתובים גדולים מעשה ידיהם

מאת

הרב הכולל הגאון הסיידא ופרישא מילדי ישרון חברון קהלא קדישא תר"כב
מוהר"ר

חיים יוסף דוד אזולאי זצ"ל

נדפס פעם ראשון בליוורנו

כעת נדפס מחדש פה ווינא רבנא במלכות אוסטריאה

בשנת נודע בכל שם הגדולים לרב פעלים ולו כתר שם טוב

לחיבור המפורסם הזה ניתן לו עתה התהלה והתפארת. כי הוספתי לו מחדש על דפוס ליוורנו (הנדפס בחיי רבינו המחבר זלה"ה) גם ספר ש"ורי ברכה על יורה דעה ספר בפני עצמו מחזיק כששים עלים (נדפס נ"כ בליוורנו) ולמען לא יצטרך להמעיין חפש מחושב מהופך קדמא ומאריך טרחא סידר הרב המניהה החכם וסופר אישכול הכופר כבוד יד"ן כמוה"ר זלמן'ן כוכב טוב ספר ש"ורי ברכה בסוף כל סימן וסימן ערוכה בכל ושמורה והונה בעיני נמרץ גם למראה עיני הקטן המוציא לאור הסתגל בשפה רפה. בהקדמתו המדברת בערבא צפצפה:

ירושלים

עיה"ק תובכ"א

ש"ע יורה דעה

ש"ע אורח חיים

5

שיורי ברכה

[סימן שכ"ח. א דין ט'. הגבה. אצל סתם עכו"ם שאינם רופאים וכו' והיום שאין סוס אדם יוכל לרפאות כי אם צדקות חכמיים סתם כל עוסק צדמולא נקרא עוממה. מהר"ל ואלו. והרד"ק לבי זמנו. ב לפניו סוף אות ט'. סי' ט"א אות כ' צס"ד ופשוט מאל כ"ל. ג דין ל"ח. מותר לאכול וכו'. מי שיש לו חזה קלד ויש לו שער מותר ליתן צפוי סוקאל ולשלוה עכו"ם לקנותו מצדס עכו"ס. מהר"ט שער אריה צבגרותיו כ"י.]

סימן שכט

א דין א'. כל פקוח נפש דוחה שבת וכו'. עמד כעניני אם לא קבל עליו מלות הנוכחות צעזד אין מחללין שבת עליו אצל אם קבל עליו מלות שבת מחללין עליו את השבת. הרד"ק החסיד מהר"ד יעקב מולכו צתשצותיו כ"י :

ב מצדן כדי וכו' עמ"ס הרד"ק אהרן על דברי התוס' דיומא ועמ"ס צענייתנו צספרי הקטן שער יוסף דף ו' ע"ג ועמ"ס צקונטיים סס הגדולים :

ג דין ו'. ואפילו לרו סתם וכו' כתב הרד"ק דכפא מיוקא אדיוקא ואמרין נעשה וצ"ט יד אהרן הקשה ממאי דכיויל הרד"ק צללאל והביאו מהר"ט אלבאזי צס' בופי הלכות דכשצונה אצל לא אמרין נעשה ותיקן וצתדורו תירן מאי דקשה על הכלל הנו' מיעש קדושין ע"ש צאורן ועיין מאי דכתובא צענייתנו צספרי הקטן שער יוסף דף ו' ע"ג ועיין מה שכתב הרד"ק החסיד הרמ"ך צספרי הכצדד יד מלאכי אות תפ"ח :

ד דין ז'. אפילו מלאכוו מדין שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה וכו' וה"ה דמחללין שבת על הבוסס וכ"כ התוס' צנדה דף ט"ז. וכתשצות צות יעקב סי' ל"ט הקשה על דברי התוס' ורחמס מהלכה ורמז דרדיו צספר יד אהרן. ולא זכר דברי הרד"ק שצות יעקב ח"א סי' ו"ב שהשיב על הרד"ק הנו' והוכיח מהפוס' ומדברי ארי"ה כלל ג"ע דברי התוס' דנדה דחושטין לחיי שעה ומחללין שבת על הבוסס ע"ש מהארין ועמ"ס הרד"ק כ"י סי' ט"ל על תשו' הגאונים ועמ"ס הרד"ק שצות יעקב עליו סס :

סימן של

א דין ב'. מעשה שהסד שותת וכו' הר"ף פסק עד שתצד על המשדר והקשה עליו הר"ך דהול' לפסוק כרד הונא צריה דרז יהושע מעשה שהסד שותת דספק נפשות להקל וכמו שפסק הרמב"ם. ומאי דריוקי דצוואתא דמדלא אמר דז הונא עד שיהא הרס שותת ש"ט קורס שתצד על המשדר קאמר איכא למידק דלישא דמעשה לא מוכח דקיים דקאי אמאימיתו וכו' עכ"ד הר"ך :

וה"ה א"ר? להרד"ק גדול מחריה דארעא דישאל הרד"ק המב"ן צנימקווי כ"י שתיקן דמאי דריוקי הר"ף ורצוואתא היינו משוס דרז הונא צריה דרז יהושע שהיא אחרון הנה זה צא על דברי אצוי דמעמ למאי דקאמר אצוי וחלק עליו ואל"כ הול"ל עד שעה ז"התד וכן דליתי צס' מלכצת המשכה פ"צ שהציו תירון זה מעס הרד"ק מקרלי קדס וכתב עליו ואחי לא דליתו תלתא דז הונא כי אם שנים אחר צצוק דצי חייא וחס' תלמיד דז וכו' ח"ב איך אפשר דרז הונא שמע מאי דאמר אצוי הא דז הונא קדם לאצוי טובא ושמש דז הונא צריה דרז יהושע היא אחרון עכ"ל ועמו הסליחה וקארלי לה מאי קארלי לה שמא סלקא דעתך דרז הונא צריה דרז יהושע היא אחרון הא ודאי פשוט וגלוי כדאמרין פסחים דף ק"א אצוי הוה שקול ואזיל דז פפא מייטיביה ורז הונא צריה דרז יהושע משפאליה וצצורא דף ק"ל אמר ליה דצא לרז פפא ורז הונא צריה דרז יהושע כי אחי פסקא דרזי וכו'. וצבדיות דף י"ד ר"פ ור"ה צריה דרז יהושע אתו לקמיה דרצא ח"ל שוקמתון מעכצתא וכו' וצצמות דף ק"ו צת חומה דרז פפא וכו' תתא לקמיה דצצוי וכו' ח"ל דז פפא וכו' וכתב דוכתי אצוי דרז פפא חציריה ורז הונא צריה דרז יהושע שקיל וטרי וצצוי אצוי ורצא וכל זה פשוט דמה ענין דז הונא סתם להיכא דקאמר צס"ס כי הכא הונא צריה דרז יהושע. והכא איכא נכחא אחריתי דז הונא משמיה דרז יהושע והיא טעוה. כצצורא. ואין להארין צזה :

ב דין ח'. ומתה מציילין סיקין וכו' וקורעין צענכ וכו' כתוב צתשצות הבלגוס סי' רמ"ח דלף כהול אין לעשות לך ועמ"ס עלה הרד"ק כנ"הב ועמ"ס הרד"ק שצות יעקב ח"א חלק א' סי' י"ב ועמ"ס הרד"ק צתשצות החדשות סי' תל"ה :

ג הגסה. ומה שאין נוהגין עכשיו וכו' עיין צתשצות שצות יעקב הנו' :

סימן שלא

א דין א'. עושין כל דרזי מילה שצת וכו' מילה דוחה שצת ונגעוים אף כדי דרזי ניכוו דהציוק נגוע וחלה מילתו צצצת. הרד"ק כ"י כתשצותיו הנרפסות ח"ה ח"צ סי' ט"ו ע"ש צאורן :

ב דין ב'. צן ח' אם במרו שערד וכו' עמ"ס מרן צצ"י ועיין עמ"ס הרד"ק פניוס מאירות ח"צ סי' ל"א :

ג דין ד'. מילה שלא צצמכה אינה דוחה שצת. וה"ה דליכנה דוחה ו"ט

שני של גלוית הרצ"ן צתשצנה ח"ב סימן דפ"ד :
ד מילה צצמכה צ"ט צ צלחת מערו א"י שהול' הול לצני ח"י ונמלא סס אורה מוכל מח"ל דלדודיה הול י"ט אף שהול מילה צצמכה לא ימול האורה אם יש מוכל צן עיר דלדודיה הול חול. מרו הרד"ק ז"לסה צצ"ות נחפס צכס"ף ח"ה סימן ח' :

ה כתב מרן צצדק הצית י"ד סימן דס"ז ועמ"ס הרצ"ן שתינוק שהיה חולה ונרפא לא ימולו אחרת ציוס ה' וצס"ט יד אהרן צציימן ז' ומה שכתבו צצנייתנו צזה לעיל סימן ד"ח צס"ד :

ו לדברי הרצ"ן אפשר לאסור אף צצציעו צצמפליב ציס כ"כ מהרל"ח ח"צ סי' ל"ח ודליתו להרד"ק כנ"הב צציימן זה וצ"ד סימן דס"ח שכתב דצא לירו תשצות הרצ"ן ואפי' לדבריו מותר למולו ציוס צציעו עכ"ד והרואה יראה שהרל"ח כתב צצירוס דהרצ"ן לא אסר אלא ציוס חמיסי אמנס לשיטתו אפשר לאסור גס ציוס דציעו. והרד"ק מבן אצרהס צציימן זה הוציא תשצות מהרל"ח הנו' וכתב ולא ידעתי למה כתב ולדבריו אף ציוס ד' אסור דהא כשמלין ציוס דציעו חל יוס דציעו צצצת וליכא למיחש עכ"ל והרד"ק לא דלה תשצות מהרל"ח צצקוועס דסס מפודס דלירד דציעון שלטה ימים מעת לעת עד שיעצור כאצ וסכנת המילה וכשמל ציוס ד' רוצ השצת עדיין הול מכלל הסכנה של שלטה מוס :

ז דין ה'. וכולד צין השמחות וכו' כל שנראה שיש אפילו פשהו אפילו צלש הרד"ק הצורה יתר שיש צציער מונין מאותו יוס וכשלין נראה כלל צסוס דרז מוכין להצא. הרד"ק צית דוד ח"ה סי' קכ"ו. וכן תפסע המכה צציער קדשנו ירושלים תר' ועיר עז לנו צצורן תר' מוזמן גאזני הדרות שלפני דורנו :

ח ציוס המעונן ואמרו אנשים דקיימא להו שעת"א הללוש"ס שלפי הר"ל"ש צו פרק יש ש"מ"ס מכהו אם לא היה מעונן אין לחוש שעת"א יעשו אלצנכניו ועושים מעשה על פיהם. הרד"ק צית דוד סס :

ט ומי שיש לו שתי עדלות וכו' פ' שתי עדויות והעולם נכשלים ורואו להאיוד למוהלים כשדואים צ' עדויות זה על זה שלא יפערו עוד צצצת. הרד"ק פנים מאירות ח"צ סימן ל"ד :

שיורי ברכה

[סימן של"א. א דין ז'. מילה שלא צצמכה וכו' כתשצות צפניוס תשצות הרצ"ן ח"ב סי' רפ"ד וכן הול צצ"ע י"ד ר"ס ו' דין ח'. וחס הול דרז שאסור לעשות לישראל מן התורה וכו'. אצל דצניו ישעיה הרל"ק צס' המכריע כ"י האריך לדעות דרזי הר"ף וקיים דרזי צס"ב. ג דין ט'. לפני המילה וכו' עמ"ס דצניו ישעיה הרל"ק צס' המכריע כ"י סי' ק' צאורן.]

סימן שרד

א דין ח'. וחדד ורזש ומולא וכו' עיין מאי דכתצין צענייתון לעיל סי' ט"א אות י"צ צס"ד :

ב דין י"ב. כל כתצו הקדש מליין האידנא וכו' וה"ה שמליין ספרי הש"ס והפוסקים הברפחים ע"י אחרים ולא צצנין שירפסו ע"י ישראל. הרד"ק שצות יעקב ח"א סי' ט"ו. ועיין צתשצות מהר"ך ק' פורנא הוצאה צס' צני חוי י"ד סי' רפ"א :

ג וכן ס"ת שיש צו ללקט פ"ה אותיות מתוך חיצות שלימות וכו' אם הפ"ה אותיות אלו שיש ללקט הס מעס אלהים אחרים פרעה עמלק וכיוצא אפ"ה מותר להצילו צצצת מפני הדליקה דהוי אם כתב ס"ת חוץ מתיצב אחת מאלו נפסל אף שהיא משמרת הבעלים. וכל קדושת ס"ת יש לאותיות אלו. וכתב דני אליהו אחרת מעיד אפי עלי שמים וארץ שאס אדם קורא כל היום ואחרת לוען תמנע יש לו סכד כעוסק צתורה. וא"כ ודאי אותיות הללו דין קדושת ס"ת יש להם. הרד"ק החסיד מהר"ד יעקב מולכו ז"לסה צתשצותיו כ"י סי' ע' :

ד דין כ"ו. הגבה. שמועד לרצית וכו' ומעטס זה יש ללמד זכות על מה שנוהגין שצא העכו"ם ומכנה ליל שצת נרות הצית הכנסת ועוד יש טעמים אחרים. הרד"ק מהר"ד יעקב כ"ץ צצ"ות סז יעקב ח"ה סי' ט"ו :

ה והצית הרי זה משוצח וכו' ואין לרין כפרה צין ציצוד ציוצור. הרד"ק מהר"ד עאייחא צס' צני יהודה דף ס"ז ללא כהרז חות יאוד שמחמיר לוחיד צס' דל"ו :

ו מי שצכה הני צצצת שצרב אסוד שיתענה למחר צצצת ויתענה צחול. הרד"ק צית דוד סי' קכ"ב. וכיוון צצמועטו לעת מהר"ס הציול צצצרות חיים סוף ה' שצת שכתב דיתעבה טני וחמישו ויתן לנזקה שיעור דמי חטאת ומדצדיו אתה למד ללא יתענה צצצת כדברי הרד"ק הנו'. וכתב צא"ח סס דכהבו להשתענות אחר השצת. וכמלא הדין והמכה כדברי הרד"ק הנו' :

ז מלויק הנר ליולדת אין לרין להשתענות. הרד"ק מהר"י עאייחא צצ"ות צני יהודה דף ס"ח ע"א :

שיורי ברכה

[סימן של"ד. א דין י"ד. הקמיעין וכו'. אם כתובים הקמיעין צקדוטה והמה צכתיצים אלה שמות ע"צ ס"ב מ"ה צ"ן וסס מ"ז וכיוצא אסוד לפסוק מכס אות וזודאי דמליין. הרד"ק מהר"ס פזרוי צצ"ות פרי הארץ ח"ב. ב דין ט"ו. אם הינה תפילין צצצרכי מלא מעור וכו'. עמ"ס אסוד והתר הארין כלל כ"ט דין מ"ז. ג עס האצרות וכו'. מלאן שאסוד לתלות על ס"ת שצצעות שיש

ספר

בית דוד

ממוזה"ר יוסף דוד זלה"ה
על סדר ארבעה טורים

חלק א'

אורה חיים ויורה דעה

שאלוניקי

נדפס מחדש

שנת תש"ן

בהוצאת ישיבת תורה לשמה

ירושלים

ספר

אבן האזל

עפ"כ וישיבת אצל האבן האזל שמואל א. כ. יט ועפרשי" שם

חלק שמיני

חדושים ובאורים על הספר הראשון, השני והשלישי מספרי היר החזקה
לרבינו משה בר מימון זלה"ה

הספרים מדע — אהבה — זמנים

מאת

מנחם איסר זלמן מלצר זצוק"ל

בלאאמור הרב המופלג בתורה וי"ש מו"ה ברוך פריץ זלה"ה

ר"מ ראשי בישיבת עץ חיים בעיה"ק ירושלם תובכ"א

(אב"ד ור"מ דסלוצק)

תשט"ו

נדפס מחדש

פעיה"ק **ירושלם** תובכ"א
תשכ"ט

דכתיב וטבר אמרין טבר יומא לכן מפרשין ובה בשמש לא כפשוטו דכוד ביהא בשמש אלא ביהא אורו דכוא ביהא אור השמש ומא שכתב ודחוק לומר דכא גופא קמ"ל דזמן לכה"כ טבר כיום חדא דזה ידענו מואחר יאכל דבר זה לא הכנתי כלל דמה אנו למדים מואחר יאכל כא לא כתיבא בכך קרא שיעורא כלל עוד כתב ועוד א"כ ליל למיף לילא כוא לכה"כ מקרא דנחמ"י הכה צלמת בגמי דמגילא לא ילפינן כלל מקרא דנחמ"י על לכה"כ אלא על עב"ש ובחוקי ריש פסחים כוא שכתבו דנפשיה קו"ל דעד לכה"כ יומא וכבר דקדק מעב"ת צלמנו דבי החוקי בשם המכרש"ה דהתם אמרין וכה קו"ל מקמא דמיתו קרא דנחמ"י ועיין בפ"י שתיכף דנחמ"ת פריך בגמי וכה קו"ל משפוט הלכה ממעשים בכל יום אלא דחוקי כתבו מקור כהלכה ועכ"פ הגאונים אינם מוכרחים לדברי החוקי.

76 (ט)

מה שחקר מעב"ת בפ"י ובפ"ז ע"ד במקומות הגזוכים ובמקומות הנמוכים הם לריך להשיב כמו מישור ופשוט אללו שנקומות הנמוכים כיו כמו כפסק חומה ומקומות הגזוכים מקבצו לו שאין מנכין הגזוכה ומפרש כא דאר"י בשבת ק"י"ה יכה חלקי ממכניסו שבת צטבריא ומטוליא שבת צלפוריא שטיקר השבת כוא על טבריא העמוקה אבל צבני לפורי כוא מעיקר דבין.

והנה חף שכתבו אולי יש לה מקום אבל מכיון שכתיבאור בגמי קשה מאד ומפשטות דברי בגמי מוכח דבין לפורי בין טבריא הם לכתמי דאל"כ ליל להזכיר לפורי כלל ואין לומר שהכונה מכניסי שבת צטבריא שסם מוליאוס שבת צלפוריא פ"י אלה שכוללים מטבריא לפוריא וכמ"ש רמ"ם מוגש שסם בחמוס אחרי ובני טבריא לבדם אינם יכולים לשבת דאף שמתמייים צניקתו מקילין בליאחור הכה זאת א"כ לו לומר דלשיטת מעב"ת שצטבריא לריך מדינא לנכות בעמק א"כ צודאי לא הללו שבת וצודאי אמרו להם חכמים לנכות בעמק צמול"ש"ק ועוד דגורסתיו כוא ומטוליא שבת ולפ"ז כ"י ל"ל ומוליא שבת וע"כ הכונה יכה חלקי מזכות המכניסים צטבריא ומזכות המוליאוס צלפוריא ומעתה חף דלכאורכ שכתבו נכונה איינא מכתת כלל וכלא צמולא או גבעה שטיב ע"י בני אדם או צטבת צלפוריא רואה אי שגם דעת כתיב"ה ע"י בני אדם או צטבת צלפוריא רואה כקברא שא"ל דבמקום אחד יכ"י למטה שבת ולמעלה עדיין מול) וא"כ אינו מוכרח גם כבר הנכרח ציד"ש שיהי שונה דינו מנבעה או מגדל העשוי בידי צנ"ה וכלל אינו מכיר בהחלוק שמתק בין עומק שמתכין מדינא את כיסוי הכרים לצין גובה שצדינא אין לנכות את הגובה ולדעתי כסם שצטבת מתאחרת כהנהגה להכנסות כך גם בעמק ממכרת להכנסות ואם החליט בעומק שאין להתחשב עם הכיסוי מדינא כך גם בגובה אין להתחשב עם הגובה ואילו נאמר לחלק בין מקום שהכפרה קטן לבין מקום שהכפרה גדול אם אפשר לעלות או לירד (בזמן הכפרה שיש בין המישור לאותו המקום) ממנו למוסור לפני השבת או צקיף השבת חושבים שם כמו צמול"ש ואם א"כ לעלות בזמן הכפרה אפשר שאין מנכין ואולי יש גם להכביר עפ"ז מש"כ הרי מוגש דטבריא ולפוריא אין צניכס תחום שבת ואין זה דומה לצבל שכוא עמוקה וככס שם בשמש קודם כדאיתא בירושלמי פ"י תפלת השחר שאין דנין אלא לפי מה שכוא שם באותו המקום (עו"ש פ"י ק"י חרדים) ורק טבריא ולפוריא שאין צניכס תחום שבת לריך להביט מדינא על מקום המול"ע (ואין תימא גם אם נאמר שהגבול צוה כוא תחום שבת אף שמתומין דרצנן) עכ"פ מכיון שמשמעות דברי ר' יוסף כוא שמעיקר דבין מנכה את הגובה ואת העומק א"כ להחליט שאין לנכות בדבר הנוגע לחלול שבת דאורייתא.

שצמקוס גבוכ עוד טרם כיתה השקיעב צאופק כיה ולדעתי לא ילא זה מכלל ספק דאורייתא ומא שמכתת צוה כתי"ר גם מעניני ס"ס ק"י אם כוא ציכ"ש וק"י וק"י וכו' ככה כבר כתב גם כתיב"ה צלמנו דחז"ל לא עשו ק"ס לפסוק כרי יוסף צלרוף כספק ציכ"ש וצטעמא דמילתא כהז כשוכ דכוא טבס אחרי צרם שפני במצואר צפמי"ג ציו"ד ק"י ק"י צמול"ש חות ג' דפלוגתא דרצוהת כיו ק"ס אם ספק אחד מחיר יותר וכ"כ זה כיו ספיקא דדינא דל"ל מכני ס"ק"י וגם אין ללרף אפ"י לקניף אה חזקה יוס דכבר בארניו כאחרונים ובראשם כמל"מ דבספיקא דדינא לא מוקמי' בתר חזקה משום דכחוקא לא חכיע דין' ואפשר גם לומר דציכ"ש כיו ספק כמו כיו ואדארגוס שכוא ספק בעל"כ וכמו במקדש אחת משתי אחיות לדין דכיו קידושי ספק שאינן יכולין להצבריא ור"תו ע"ז לכבר ר' יוסף שוארץ צפירו ומילא יש לומר דספק כוא אינו מלטרף לק"ס.

אכן צלמנו דבר זה כוא מחלוקת צירושלמי ריש צרכות דאמר שם אמר ר' מנא קישיתו קימי ר' חזקי וכו' מלן חנא ראי' נחלקת לשנים וכו' אמר ל"י קישיתו לכשיצוא אל"י ויאמר זהו בין השמשות מלן פליג ועיין בפ"י בעל ספר חרדים פירוש דמי יאמר שאל"כ יברר רק מתי בין השמשות ולא יברר עלם כספק של בין השמשות ונלא דר' חזקי קוצר דאליכו לא יברר ספיקו של בין השמשות צצביל שכוא ספק בעל"כ ור' מנא קצר דיברר משום דכיו ספק צדון.

וא"כ קברא זו לא נוכל לומר אלא ל"י חזקיה ולא ל"י מנא ולכן נראה דמא דלא ילטרף ספיקו של ציכ"ש לק"ס כוא עפ"י מש"כ בחוקי צ"ק דף י"א דכיו דכיו קרתי דקתרי לא מלטרף לק"ס [ואף דכל ספק צפ"ע יוכל לכיות מותר ספיקו של ציכ"ש ולא יכיו ודאי איקור דגם שם צדנני בחוקי' און ככונה שיהי ודאי איקור אלא דוכי' ודאי ספק איקור דאם כוא זכר ולא ילא רובו ציוס ראשון שיהס מותרין וכתבתי זאת בצביל שראיתי לא' מגדולי כאחרונים שטעב צדנני בחוקי' דלא כיו תרתי דקתרי אלא אם יכ"י ודאי איקור] וכ"כ ספק של ציכ"ש יוכל תמיד ללטרף שם להקל משני כלדדים דמול"ש נקל צקי' איקור שבת מטעם שמה כוא לילא ואף דאכתי ספיקו של ר' יהודה ור' יוסף לריך ללטרף לק"ס (ועיין צש"ש ש"א פ"ז) שכתרי' צענין ס"ס שאינו שקול וכהליט דאינו ס"ס) מ"מ ר"מ מקפיקו של ר' יהודה ור' יוסף לאמר ציכ"ש דר' יהודה דלדידי' כבר לילא ונוכל ללרף זה צקי' צספק איקור שבת וכן ספיקא של שיטות הגאונים ור"ת א"כ ללרף לק"ס להקל דשמה כוא כר"ת' כיון דצמל"ש עבדין כשיטת הגאונים דמעיקר הלכה כבר צרורה שיטת זו ואין אנו יכולין לעשות משיטת ר"ת ס"ס כיון דגם כוא ס"ס דקתרי ומכ"ש ספיקו של יכיו כגובה און ללטרף לק"ס דעדיין לא חוקצט ספק זה לא צצ"ס ולא צפוסקים וכו' ספק חסרון ודיעבד א"כ ראייתו דכצ"ה צקי' קס"א כתב להדיא דלא מלטרף ספיקו של בין השמשות לכפק ספיקא. לא כמו שמשמע ממש שכביא דבריו כמגן אבות צמידושו לשבת ל"ד.

כ) ובמה שכתבתי מספקק אינו גם צכחלטת תכ"כ צפ"ז צנימול ציכ"ש צדיעבד שאין לריך להזור ולכתיף דס צרות' דלפ"י' שנתבאר און ספיקו של ציכ"ש מלטרף לקפק ספיקא ודון נימול צבילא אם לריך לכתיף דס צרות' צודאי כוא ספיקא דפלוגתא. ויש להאריך קלת צדנני כשאג"א ואכמ"ל.

הלכה ג' אע"פ שאין מצות ציצית נוהגת בבליה קוראין אותה בבליה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובבליה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי

ספר

את מלך

על

עניני הזמנים

ביאור כשימורת רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל
 על בין השמשות - צאת הכוכבים - עלות השחר
 ועל זמן משיכיר - הנץ החמה - שעות היום וכו'
 ובשאלה בעולם הדרומית - והלוח וקו התאריך

מהדורא שלישית

עם הרבה הוספות על מהדורא שניה של הוצאת לונדון יצ"ו שנת תשל"ג לפ"ק

בסוף הספר

מבלאות הזמנים

על

הרבה מקומות שבעולם

ברוב חסדו ועזרתו כ"ה נערך ע"י

מאיר פוזנא (פוזן)

בן לאאמו"ר הח"ר יוסף יצחק ז"ל

מלפנים מלונדון ומפפר"מ

פה קרית ספר ת"ו

שנת ה'תשע"ה לפ"ג

המציאות. וכן צלוחות שהדפיסו שם זמן של עלוה"ש צהדיא, לא נמצא כמעט לוח דנקט שם הזמן צבוקר נמי צשיעור שעות שוות של ע"ב מינוטין (או 5 מינוטין) קודם הנה"מ כמו לילה דר"ת צערב. וידוע לפי צרייחא הנ"ל שני הזמנים של הנשף, היינו הזמן של עלוה"ש והזמן של זה"כ, שניהם תלויים על שיעור עוצי הרקיע דלא משתנה לעולם כמו שפירשתי לעיל. וכיון דשטח זה שזה תמיד, אין חילוק בזה בין צוקר לערב ותמיד שני זמנים האלו שווים הם. והנה לא נמצא בצפרי הפוסקים שיעור של ד' מילין צבוקר רק שיעור של האיר המזרח וכדו', א"כ צהחלט כן הוא גם צערב. ומי שמודה דכן הוא צבוקר דלזלינן תמיד לפי מציאות קריבת האור, צעל"ל כן גם צערב דאין לנו אלא שיעור של סילוק האור ולא שיעור זמן קבוע. וראי' לזה צבוקר הוא זמן משכייר את חצרו וכו', שאין לנו שיעור אחר לזה אלא שיעור שתלוי על המציאות, ויבוא מזה לקמן צפרק חמישי. וכן ז"ל שהוא ג"כ צערב דהכל תלוי על המציאות, ומה שלא נהגו כן צהרבה מקומות יבואר מזה להלן צסימן שני צס"ד:

לשער זמן זה בשעות זמניות שהוא מוכתש מן המציאות. וכל זה מוכח כן צעיקר רק צימים הקצרים, אבל גם חשבון של שעות שוות ג"כ הוא נגד המציאות, בין צימים צינונים בלוחות מקומות ומכ"ש בקיץ. ומחמת זה לא נזכר דצברי חו"ל ענין של שעות צבוגיא זו דפסחים הנ"ל אלא רוחב השטח של עוצי הרקיע, ונתנו לנו את השיעור של רוחב השטח של רצועה הנ"ל שהיא עוצי הרקיע כפי חכמי ישראל, כדי לעשות מזה חשבון צכל העולם כפי זמן העצרה צרצועה זו:

בענין דרך החשבון צבוקר ובערב שא"א לחלק ביניהם.

וקודם שמימינן סימן זה יש לדבר עוד מענין זמנים אלו אס הם לפי המציאות או לא. וידוע צצהרבה מקומות נוהגין על פי ר"ת צמוצחי שצת להמחין על זמן של ע"ב מינוטין צכל מקום וצכל זמני השנה. ורובן עושים החשבון על שעות שוות שהם תמיד ע"ב מינוטין, ויש דמתשצין לפי שעות זמניות על פי חשבון של שמינית היום (והוא לפי הילוך מיל של כ"ב מינוטין וחצי). ורק מיעוטי ממש ממתניים על זמן צנוי לפי המציאות. ולחומת זה צהרבה לחות דפסם זמן של סו"ז ק"ש צבוקר על פי חשבון של עלות השחר לפי

סימן ב'

זמן צאת הכוכבים לפי מנהגנו

הכי כוכב אחד יום וכו' א"ר יוסי (וגרסת הצ"ח אמר ר' יוסי צר אצין) לא כוכבים גדולים הגראים ביום ולא כוכבים קטנים שאין גראין אלא בלילה אלא בינונים, ע"כ לשון הגמ' שם צשצת:

בין השמשות ספק וכו' ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה דברי ר' יהודה ר' נחמי' אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו, עכ"ל צברייתא צשצת (ל"ד ע"ב). וצפסחים (צ"ד ע"ב) מציא צרייתא מר' יהודה דמשקיעת החמה עד אלת הכוכבים הוא כדי שיהלך אדם צינוני ד' מילין, והכל צגמ' צשצת פליגי רצה ורב יוסף אליצא דר' יהודה אי זמן שפני מזרח מאדימין עד שיקסיף התחתון הוא מן היום או לא, דרצה סבר דלא צבר התחיל זמן ציה"ש ולרב יוסף עדיין יום הוא. וזה הזמן דפליגי צי אמוראי הוא חלק א' מ"צ צצמיל, ולאחר עוד תרי תילתא מיל הוא לילה לר' יהודה והוא כדי שיהלך ג' רצעי מיל משתשקע החמה, ולפי חשבון ח"י מינוטין להילוך מיל עולה ג' רצעי מיל ל"ג מינוט וחצי, אשר מינוט וחצי הראשונה מזה פליגי צי אמוראי. ולרוב הפוסקים קיימא לן לחומרא כוחתי דרצה דמתחיל ציה"ש משתשקע החמה. ומסיים שם הגמרא (ל"ה ע"ב) דצין השמשות דר' יוסי הוא אחר צין השמשות דר' יהודה, ופליגי צו הראשונים ז"ל אי ציה"ש דר' יוסי מתחיל מיד או זמן גדול אחר ר' יהודה. ואמר ר' יוחנן הלכה כצברי שניהם לחומרא. ולפי"ז מתחיל יום השצת צסוף יום ששי קודם צין השמשות דר' יהודה והיינו קודם משתשקע החמה, ומסיים צמוצחי שצת אחר כהרף עין של ר' יוסי. וממשיך שם הגמרא, א"ר יהודה אמר שמואל כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה תניא נמי

הובא דברי חז"ל בענין בין (א) ת"ר

השפוטות.

ובבר הבאתי לעיל צפ"ב מה שהקשו הראשונים ז"ל מסחירת הסוגיות דשצת ופסחים ושיטתם צפירושו של שקיעת החמה ומשתשקע החמה, עד שיש כאן ה' שיטות צצברי רצוחינו אשר ילאו מזה ארצעה חילוקי זמנים צין לענין קבלת שצת וצין לענין מוצאי שצת (וכמו שהבאתי לעיל צסוף. פרק ראשון). לענין ערב שצת - (א) לשי' היראים צריך לקבל שצת ג' רצעי מיל קודם תחילת שקיעתה. (ב) לשי' הגר"א והגרש"ז ועוד, זמן קבלת שצת הוא משקיעת גוף השמש קודם שנתכסה מעיינו. (ג) לשי' הגאונים והראצ"ן והרמב"ם ועוד כמה מגדולי הראשונים הזמן האמיתי הוא משקיעת ניצוטי החמה והוא תחילת שקיעת אור החמה. (ד) לשי' ר"ת ורוב הראשונים הצאים אחריו עדיין הוא זדאי יום עד מהלך ג' מיל ורצעי ורק אז הוא זמן המאוחר לקבלת שצת:

ובבבז כן גם לענין זמן מוצאי שצת נמי יש ארצע שיטות מחולקות - (א) לשי' היראים לילה מן המורה הוא משקיעת החמה עצמה. (ב) לשי' הגר"א והגרש"ז לא הוה לילה עד זמן מועט אחר שעבר ג' רצעי מיל מתחילת השקיעה. (ג) לשי' הגאונים ולכמה מהראשונים חשבון של ג' רצעי מיל מתחילים משקיעת האור, ולפי"ז לא הו' לילה רק צומן מאוחר הרצה ממה שהוא לפי שי' הגר"א הנ"ל. (ד) לשי' ר"ת וסייעתו וגם להראצ"ן, זמן לילה מאוחר עוד יותר מהזמן של גאונים

שיטת הר' הוא זמן

שיטת הר' הוא זמן

גאונים ושאר ראשונים הנ"ל, והוא עד אחר מהלך ד' מילין מתחילה שקיעת המחה. ועוד הבאתי דגם לר"א ממיץ צהיראים משמע דלמעשה לא סמך עצמו להקל צומצא שבת להדליק משקיעה"ח רק אחר זמן ד' מיל, כמו שמשמע שם בס' יראים הבלכות יום כפור (סי' קי"ח) דהביא זעיקר רק סי' רבינו יעקב רבו והוא ר"ח ז"ל. וכל זה צלי זמן חוס' שבת. ולענין הלכה למעשה אי אפשר להכריע בין גדולי הפוסקים עד שיבא גוא"ס צמורה וצימינו. ועכשיו כבר נתפשט המנהג ברוב קהלות הקדושות הי"ו שלא לעשות מלאכה בעש"ק אחר שקיעה"ח, יש שמקדימין עוד יותר לחוש לשי' היראים כמו שהביא הב"ח ז"ל. אמנם לענין מוצאי ש"ק נראה שרצים כבר נהגו להקל כשי' הגאונים ורק מועטים מאנשי מעשה החמירו עצמם כשי' ר"ח כמו שיתבאר בס"ד:*)

לפי ההלכה מה שאנו וספרוננו.

(ב) ראשית כל עלינו לבאר מהו שקיעת החמה שדברו בהם חז"ל. לעיל בפתיחה מבואר דשקיעת החמה מתחת האופק כמו שנראית לנו אין זה שקיעה האמיתית, הואיל ובאמת אנו רואין החמה עוד לזמן מועט אף אחר שכבר נכנסה למטה מהארץ, והטעם לזה הוא מפני שצורת הניצוץ של זריחת השמש שנכנסו לחוך חלק האויר הסובב את הארץ. אבל מלשון הפוסקים משמע דאין אנו משגיחין כלל בשקיעה האמיתית רק צמנה שעיינו רואות, ואין לנו אלא הרגע שאין השמש נראית עוד אללינו על הארץ. והא לך לשון רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל מוצא בתשו' מהר"ם אלמסקר סי' ט"ו וז"ל, ואפי' ששקעה רוב עגולת השמש באופק ולא נשאר ממנה כי אם דבר מעוטה כל עוד שלא שקעה כל העגולה בבללה ותערוב השמש תוך האופק הוי יום עכ"ל. הרי מבואר היטב דאפילו אחר שירדה השמש תחת האופק האמיתי כיון שנראה לנו עדיין ע"י שצורת ניצוץ הוי יום ודינו כקודם שקיעה:

זעת החמה ושי' הגרש"ו

אמנם כל זה למי שעומד צמישור או על חוף הים ורואה משם השמש כששוקעת מתחת אופק האמיתי, והשתא יש לדון אם עדיין נראית החמה למי שעומד בהר ויכול לראות אותה כשכבר נתעלם מעיני בני אדם העומדים צמישור, ואפי' למי שעומד צמישור באותו הזמן יש לדון אם צריך להתחשב צמנה שרואים עוד החמה מראשי ההרים. (וצעירנו קרית ספר ת"ו שהיא בגובה כמו 300 מטר מעל פני הים, רואים את השמש ששוקעת צים כמו 3 מינוטין אחר שקיעה המישורית.) וראיתי שהגרש"ו ז"ל צעל התניא כתב בסידור שלו בכניסת

שבת, דלעולם משערין צהררים הגבוהים צא"י אפילו לאומן שעומדין צמישור או צחז"ל, (לעיל צפ"ב סי' ד' אות ב' הבאתי כשיטה זו מהר"ח אור זרוע). אבל כנראה שהוא שיטת יחיד וזה דלא משמע כן מלשון הפוסקים ז"ל. והא לך לשון המחבר צש"ע או"ח סי' רס"א שנוצע מהרמב"ן בס' תורת האדם וז"ל, מתחילה השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עכ"ל. דמשמע שמיירי לכל אדם ולא רק למי שעומד על ההרים הגבוהים. וצריך לפרש לדברי הגרש"ו הנ"ל דגם צבוקר כן הוא בשעת הנץ החמה שהוא מוקדם לדידי' ג"כ שיעור ד' מינוטין שהוא ההפרש בין ההרים הגבוהים למישור, דאי לא חימא הכי לא יהיו השש שעות קודם חלות היום שווין לשש שעות אחר חלות היום, דלעולם חלות היום הוא כשהחמה באמצע הרקיע ואז הוא ג"כ אמצע הזמן של י"ב שעות היום:

ורחצות הוא צומן שהחמה באמצע הרקיע צדיוק, וכן משמע צמנה מקומות צש"ס וכגון פסחים (צ"ג ע"ב), דזמן הנה"ח ושקיעה"ח הם רחוק שש שעות צדיוק מחלות היום של החמה. דאיתא שם דמהנה"ח עד פלגא דיומא ט"ו מיל, ומפלגא דיומא עד השקיעה ט"ו מיל, והיינו ציום ציוני של י"ב שעות מהנה"ח עד השקיעה. ופלגא דיומא פירש"י שם שהוא השעה שהחמה עומד באמצע הרקיע, והארכתי וזה לעיל צפ"ב סי' ו' אות י'. ולפיכך צריך לומר להגרש"ו דגם צבוקר הנה"ח הוא מוקדם צומן של ד' מינוטין הללו. אבל לדידן דאין לנו רק שקיעה"ח כמו שנראית לנו ודלא כהגרש"ו הנ"ל, יש לחקור מה הוא דינא למי שבאמת עומד על ההרים הגבוהים ששם הוא רואה את החמה עוד ד' מינוטין אחר שנתכסה מעיני בני המישור, אם אז עדיין אללנו כקודם שקיעה"ח הואיל ועדיין רואה את השמש, או אם גם לדידי' משערין רק כמו שהוא נמי לבני המישור:

ורגה לענין שעות היום שהם מהנה"ח עד שקיעה"ח, י"ל דאין לנו אלא שקיעה"ח האמיתית כמו שנראית לנו צמישור. והטעם לזה לפי שבצמנה מקומות כמו כאן צארה"ק ח"ו דהמערב שהוא ים הגדול האופק גלוי צלי כיסוי הרים, ורואין החמה צערב זמן גדול יותר למי שעומד שם צהר ממה שרואין אותה צמישור, משא"כ צלד המזרח שהאופק נתכסה צהררים והחמה מתחילה לצרות צבוקר צומן מאוחר. ולכן רואין את החמה כשהיא מתחת לאופק צמערב משא"כ צמזרת, ואם

עוד בהנ"ל לענין מי שרואה את החמה שוקעת מאוחר מיושבי המישור.

לענין השבון שעות היום בודאי מחשבין כפי המישור בכל מקום והשאלה רק לענין שאר דברים.

פון מיר רב דרוק, דא אין ארץ ישראל פירט מאן זין ווי דער גאון" (מה אתה רואה ממני, כאן צא"י נהגין כפי הגר"א), ע"כ מה שהשיב לו צקיטור דברים ותו לא מיד.

עדות הב', שמעתי מהגאון הגדול פוסק הדור רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א, צעמח"ס שו"ת שצט הלוי, כשנכנסתי אללו כשהי צעיר לונדון י"ו. והוא הגיד לי שפעם הי' נוסע ציחד עם מרן החזון איש ז"ל צט"קסי (מונית), וצהיותם צדרך התחיל הגר"ש וואזנר לצבר עם החזון"א צענין שיטת ר"ח. אמר לו החזון"א צוה"ל, "רב וואזנר! דאז איז נישט צו רעדען אויף היינט, דאס וועט מאן לאזען אויף יענער וועלט" (רב וואזנר! אין לדבר זה הענין עכשיו, יש להניח זה לעלמא דעמיד), עכ"ל החזון"א כפי מה שאמר לי הגר"ש וואזנר שליט"א.

(* ומרן החזון"א ז"ל אע"פ שציאר צענין נפלא כל סוגיות הש"ס וההלכות, בין הקלות ובין החמורות, אמנם צסוגיא של ציה"ש לא גילה לנו דעתו הואיל ולא הביא ציאר על סוגיא דידן כמו שהביא על שאר הענינים, ובודאי שדבר זה היה צכוונה ואנחנו לא יודעים פשר הדברים צזה. אכן זכיתי צס"ד לשמוע צ' עדויות צזה, ואציאם כאן לזכרון לדורות הבאים.

עדות הא', שמעתי מפי הרה"ג ר' חיים דרוק ז"ל צעמח"ס אורות חיים, כשנכנסתי אללו צביחו צשהונת מלה שערס צירושלים ח"ו. ואמר לי שנסע לבני צרק צמול המועד של פסח שנת תשי"ג לצבר את החזון"א, והצביר לו הענין של שיטת ר"ח שהביא צאריכות צספרו אורות חיים, וציבר עמו כחצי שעה והחזון"א לא הפסיק כלל את דבריו עד שסיים כל הענין. ואז ענה לו החזון"א צוה"ל, "וואס ווילט איהר

הי' מחשבין הזריחה והשקיעה כפי הרוחה נמצא ללא הוה
שזה הצוקר להערב, ומחמת זה יהי' זמן של חצי היום דהיינו
שש שעות זמניות עדיין קודם חלות האמיתי. וכן הוא
המציאות צירושלים עיה"ק תוצב"ח כמו שמצואר היטב צס'
צין השמשות להגרימ"ט ז"ל, וכתב שם דצערב רואין עוד
את השמש ד' מינוטין אחר שקיעה"ח של המישור משא"כ
צצוקר כי לרוב פעמים הוא פחות הרבה מזה. ואי הי' תצבון
שעות היום ממה שרואין צהר, א"כ לפעמים לא יהי' שש
שעות זמניות בחלות היום של החמה מה שא"ל לומר כן
כמו שהצאתי כבר. לכן צריך לומר דלענין שעות היום לנוגע
שעות זמניות לעולם משערין רק כמו שהוא צמישור, אפילו
למי שהוא רואה את החמה בזמן מוקדם כשעומד צהר או
מאוחר אם נתכסית האופק מחמת כיסוי הרי:

עוד בענין אם מחשבין
בהרים לענין הנץ ושקיעת
המה.

והשאלה הוא נוגע רק למצוות ולדיינים התלויים בהנה"ח
כמו שאיחא צסוף פ"צ דמגילה, ובשקיעה"ח
לענין ציה"ש של הגר"א, ולענין דס נפסל בשקיעה"ח לפי
שיטת החוס' (וצחים נ"ו ע"ה) ושאר ראשונים כגון תר"י ריש
פרק תפילת השחר, וכן הוא לסוף זמן מנחה ותחילת זמן
מעריב לת"ק דר"י לכמה פוסקים. ולא מצאתי דבר ברור צזה
צהפוסקים ז"ל רק ראיתי צס' ציה"ש הנ"ל להגרימ"ט צסופו
צבהמות מהגר"ר איסר זלמן מלצר ז"ל שהוכיח דלעולם מנחה
את הגובה ואת העומק ומשערין צמישור. וכתב שם להחמיר
צתינוק הנולד אחר שקיעת החמה האמיתית של המישור אע"פ
שלא שקעה עדיין צירושלים, וגם הגרי"מ טוקאיינסקי עצמו
כתב שם שלא רצה לחלוק צזה על הג"ר איסר זלמן מלצר:

השאלה כזה לענין ביה"ש
אינו אלא להגרי"א, אבל לא
להנאונים וכו', והובא דברי
המגן אבות.

אבל כאשר הצאתי צפרקים הקודמים, לרוב הפוסקים לא
מתחיל זמן צין השמשות מתחילת שקיעה"ח אלא או
מסוף שקיעה"ח כשנכנסה לאחר הכיפה או משקיעת אור
החמה כשנשקעו הניצוציות צרקיע, והלכך אינו נוגע לנו
השאלה על מי שעומד צהר לענין צין השמשות כיון דצלא"ה
אינו מתחיל מתחילת השקיעה. וזו היא הטענה של הגר"ר
מרדכי צנעט ז"ל צס' מגן אצות וז"ל דהך חילוקי דתחילת
שקיעת גוף השמש וסוף השקיעה דגוף השמש אינו שוה
דלמי שעומד במקום גבוה הרבה רואים גוף השמש עוד
יותר ממי שעומד על הארץ השוה אבל לענין זהרורי
השמש שהן אור הניצוץ מהשמש שתחת האופק על
ראשי ההרים אין חילוק וק"ל עכ"ל. הנה ס"ל צפשוט
דכיון דלא פירשו לנו חז"ל מאיזה מקום משערין זמן
שקיעת עגולת החמה, מוכח לומר דשקיעה"ח צלשון חז"ל
מורה על שקיעה שאין צה נפק"מ צאיזה מקום הוא עומד,
צין צהר צין צין צארץ השוה. לפיכך מה שכתב שם דמיירי
משקיעת אור הניצוץ מהשמש שזרחת על ראשי ההרים, לא
מיירי מזריחת גוף החמה על ראשי ההרים כמו שכתב
הגרש"ז, כי גם צזה נתת דצריך לשיעורים כי גם צזה יש
נפק"מ צגובה ההרים שמיירי צזה חז"ל דלא איתפרש. אלא
דמיירי מאדמימות השמש שצראית על ההרים וגם על
הכתלים ועל ראשי חילנות העומדים מול גזד הרקיע מקום
ששקעה החמה, וצזה אין חילוק צגובה ההרים והחילנות דהא
אין מקבלים האור ממקום נמוך מתחת האופק אלא ממקום
צגובה מרקיע השמים, וכמו שהצאתי לעיל צפרק ג' צדברי
הנאונים ז"ל:

הלכך לרוב הפוסקים אין נוגע לנו השאלה הא"ך למשצ'
שקיעה"ח למי שעומד צהר, דהא לא דיצרו חז"ל
לענין הלכה רק משקיעת אור השמש הנוצץ על הרקיע מתחת
האופק. וגם לשי' ר"מ וסייעתו לילה הוא מהלך ד' מיל אחר
תחילת השקיעה של גוף השמש מתחת לאופק ג"כ אין שום
נפקותא כלל, דהא פשיטא דמשערין הד' מיל רק מעת
שנכנסה החמה צעובי הרקיע דהא מצואר צפסחים דשיעור ד'
מילין הללו הם שיעור של עובי הרקיע. ומה צכך אם מי
שעומד צהר רואה עוד החמה צשעה שכבר נכנסה צעובי
הרקיע. ולשי' היראים דלאת הכוכבים שלו הוא צשקיעת גוף
החמה, כתצתי לעיל צפרק שני ס"י ג' דלע"ג דציאת גוף
השמש גורם זמן של לילה מה"ח, אבל כיון דלוחו הומן אין
לנו מצורר כ"כ, נתנו לנו סימנים של יציאת שנים או שלשה
כוכבים לידע מזה זמן ציאת השמש של תורה. וממילא גם צהר
יהי' לילה בזמן שרואין ג' כוכבים אלו אפילו אם החמה זורחת
עוד כנגדו, לידוע דלא יתאחר צהר יציאת הכוכבים. ואין זה
דבר זר לומר להיראים יהי' לילה בזמן שהחמה זורחת עוד
לזמן מועט, דהא לדידי' לפי ר' נחמי' הוא לילה בזמן שהחמה
זורחת עוד מהלך ח"ק אמות, וגם לר' יהודה הו' עכ"פ ספק
לילה ג"ר מיל קודם השקיעה, עיי"ש:

לפיכך אין נוגע לנו שאלה הנ"ל רק לפי שי' הגר"א ז"ל,
אשר למעשה כבר החמיר הגר"א מלצר ז"ל לחשוב
כפי השקיעה מעל פני המישור. וכן לפי מי' ראשון צצמות'
וצחים (נ"ו ע"ה) דדס נפסל בשקיעה"ח מדאורייתא י"ל דזהו
נמי משקיעה"ח צמישור, צין כשהיו ישראל צמדצד וחמו על
אופק פני הים, וצין כשהיו מקריצין צצית עולמים צירושלים
שיצנה צצ"ח שעומד ע"ג ההר. והטעם לזה כמו שכתב הג"ר
אלחנן וואסרמאן ז"ל הי"ד צצוקרן שיעורים ריש פסחים דלאת
הכוכבים רק סימן לילה ולא סיצה, והציא רא"י מקרא דכתיב
ויקרא א' לאור יום ולחשך קרא לילה שנאמר ציום ראשון קודם
שצצאלו המאורות והכוכבים, והוכיח משם דיש יום ולילה גם
כשאין כאן המאורות והכוכבים. הלכך להגר"א דמתחיל ציה"ש
שהוא ספק לילה משקיעה"ח י"ל דמידת החושך גורם לזה
דהיינו פני מזרח מאדימין ומכסיף שהוא שוה צמקום הצציה
למקום הנמוך, כי צין כאן וצין כאן מידת החושך צרקיע צלד
המזרח שווין הם. וכן י"ל נמי לענין דס קדשים דילפיין מרצוי
דקרא של וציום הקריבו את וצמו וגו' דשמיטת קדשים אינס
אלא ציום האמיתי של יום החמה עד הערב וסימן לזה הוא
זריחת השמש, והיינו דמזריחתה מוכח דלא התחיל עדיין היום
להחשיך. וכתב הגרימ"ט צס' ציה"ש פ"צ וז"ל כי בעלות אדם
על הר אף שרואה עדיין החמה לא יתאחר לו בשביל כך
סימן ההבסיף עכ"ל. הלכך י"ל צסילוק זריחת השמש רק סימן
הוא להגיע זמן הכסיף שהוא סוף יום הצציה, ואף אם או
רואין החמה צהר בזמן שכבר הכסיף הרקיע אפי"ה י"ל דסימן
הוא שכבר פנה היום. ונפק"מ לזה גם צזמינו לענין חפלת
מנחה לפי דעת תר"י ריש פ"ד דצרכות, ויש לדון צזה עוד:

ומה שנוגע לזמן הנץ החמה מן צסוף פ"צ דמגילה אין
קורין את המגילה וכו' עד שתנץ החמה וכולן
שעשו משעלה עמוד השחר כשר, ע"כ. וכתב רש"י ז"ל עד
שתנץ החמה, שיצא מספק לילה. וכולן שעשו וכו',
דמעלוד"ש ימא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאות בו צצריבין
להמתין

לענין ז'
לפרש'
אם

ספר

זמנים כהלכתם

ביאורי ובירורי הזמנים כהלכה

מבאר ביסודיות את כל הזמנים, מעלות השחר
עד זמן ג' משמרות הלילה, מהתחלת היסודות
עד פרטי הפרטים, עם סיכומים, וכולל
עיונים עמוקים ובירורי הלכה חדשים רבים.

נתחבר בעזרת השם יתברך החונן לאדם דעת
ע"י דוד יהודה בהגה"צ הרב שלמה זצ"ל בורשטין

מהדורה שישית, משופרת מאוד, ועם הוספות רבות

שנת תשע"ז

עיה"ק ירושלים תובכ"א

ק זמנים

פרק ב סעיף א

כהלכתם

זמנים

פרק ב סעי

ויש להביא ראיה לגרימ"ט ודלא כגראז"מ מדברי התר"י בברכות דכתב וז"ל: יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא ומוציאי שבת בציפורי כו' בטבריא מתוך שהיו עומדים בגיא היתה החמה נשקעת מעיניהם במהרה והיו מקבלין השבת מבעוד יום, ובציפורי מתוך שהיו עומדין בהר לא היו מקבלין את השבת כל כך מבעו"י אבל היו מאחרין מלהניח השבת יותר מאנשי טבריא שמתוך שהיו בהר לא היה השמש נסתר מעיניהם במהרה ולא היו מניחין השבת כ"כ במהרה כמו בטבריא, עכ"ל.

הנה מבואר מדברי התר"י שכל זמן שרואים מההר את גוף השמש לא הויה שקיעה בהר ועדיין לא התחיל שם בין השמשות.

76 ד. גם כל גדולי הדורות נקטו בפשיטות כגרימ"ט אפי' בדאורייתא דשבת לקולא, ולא חששו כלל לספיקו של הגראז"מ.

נוכח כאן בע"ה שבמשך הדורות נקטו גם כל גדולי הדורות בפשיטות בנידון דידן כגרימ"ט אף בדאורייתא דשבת לקולא, ולא חששו כלל לספיקו של הגראז"מ.

דהכי מוכח להדיא ממש"כ הגרש"ז בעל התניא בפסקי הסיידור סדר הכנסת שבת⁷¹.

ד. ל"ט ב' לדפי הרי"ף ד"ה היה.

ה. מדידיש שם שהשקיעה ההלכתית גם במישור היא בזמן הסתלקות השמש מראשי ההרים הגבוהים שבא"י.

דאע"ג דלא קיי"ל כוותיה בחידוש זה שחידש לענין המישור, מ"מ הא חזינן מזה דעב"פ דבר זה פשיטא ליה כביעתא בכוחא שהשקיעה ההלכתית על ההר היא בזמן שרואים אותה

גם הגרא"ח נאה כתב להדיא בנידו

גם מדברי הגאון רבי שמואל סלנט מ"ד ב' מבואר דפשיטא ליה לגרש"ס בני

וכן, גם מדברי המהרי"ל זיסקין ה לספר זפים נ"ח-נ"ט) מוכח בבירור דפשיטא

מההר ברעת הגרימ"ט, ולא עלה על דעתו כלל ה עומדים.

ה. בספרו "קצות השולחן" סוף ח"ג ב"בדי השולח בספר "בין השמשות") שיושבי הרים אינם צריכים בעצמך אם בצד מזרח הר גבוה ורואה זריחת השנ החמה אצלו אע"פ שבעצמו אינו יכול לראות את ו וכמו שאמרו בגמ' (שבת ל"ה א') יניח חמה בראש ו שכל זמן שרואה זריחת השמש הוי יום גמור אצלו

ז. מדכתב שם ב"נברשת" וז"ל: שאלתי להרב ו המורה הוראה לאשכנזים בירושלים יותר מחמישיני אירע שתינוק נולד בערב שבת עם שקיעת החמה זייגר י"ב שאנו מחשבין פניה"ק שהוא עוד קודם שבת כו', עכ"ל.

ומבואר שם ובכל ספר ה"נברשת" ד"שעה י"ב המוגרע"ב שזה היה בירושלים הזמן של השקיעה בניכוי כל ההרים המסתירים שבמערב.

הנה מבואר דפשיטא ליה לגר"ש סלנט דלא מנ יושבת ירושלים.

ח. דין שם לענין זמן הנץ בירושלים אם יש לנוכ

גם הגרא"ח נאה כתב להדיא בנידון דידן כגרימ"ט.

גם מדברי הגאון רבי שמואל סלנט המובאים בספר "נברשת" (ח"ב דף מ"ד ב') מבואר דפשיטא ליה לגרש"ס בנידון דידן כגרימ"ט.

וכן, גם מדברי המהרי"ל דיסקין המובאים בספר "נברשת" (בהשמטות לספר דפים נ"ח-נ"ט) מוכח בבירור דפשיטא ליה ג"כ בנידון דידן כגרימ"ט.

מההר כדעת הגרימ"ט, ולא עלה על דעתו כלל הו"א כגראז"מ לנכות את גובה ההר שעליו עומדים.

נ. בסיפרו "קצות השולחן" סוף ח"ג ב"די השולחן" דף ע"ב א' וז"ל: וכן מש"כ שם (הגרימ"ט בספר "בין השמשות") שיושבי הרים אינם צריכים לנכות הגובה כו' דברים ברורים הם, והגע בעצמך אם בצד מזרח הר גבה ורואה זריחת השמש על ראש ההר פשוט שעדיין לא שקעה החמה אצלו אע"פ שבעצמו אינו יכול לראות את גלגל השמש במערב שכבר שקעה מכנגדו, וכמו שאמרו בגמ' (שבת ל"ה א') יניח חמה בראש הכרמל, א"כ כש"כ למי שיושב בראש ההר שכל זמן שרואה זריחת השמש הוא יום גמור אצלו. עכ"ל.

ז. מדכתב שם ב"נברשת" וז"ל: שאלתי להרב הגאון המפורסם עלי תבל מהר"ש סלנט המורה זוראה לאשכנזים בירושלים יותר מחמישים שנה, איך מורה הרב להלכה למעשה אם אירע שתינוק נולד בערב שבת עם שקיעת החמה, והשיב הרב וז"ל אם התינוק נולד קודם זיגרי י"ב שאנו מחשבין פעה"ק שהוא עוד קודם שקיעת החמה פשיטא שהוא נימול בערב שבת כו', עכ"ל.

ומבואר שם ובכל ספר ה"נברשת" ד"שעה י"ב" הוא הזמן שבו היה מכריז הדישמעאלי על המוגרע"ב שזה היה בירושלים הזמן של השקיעה באופק הים כפי שהיתה נראית מירושלים בניכוי כל ההרים המסתירים שבמערב.

הנה מבואר דפשיטא ליה לגר"ש סלנט דלא מנבים כלל את גובה ההרים עצמם שעליהם יושבת ירושלים.

ח. דדן שם לענין זמן הנץ בירושלים אם יש לנכות את הרי מואב, ומכל דבריו שם רואים

דלא כגראז"מ מדברי התר"י בברכות" בת בטבריא ומוציאי שבת בציפורי כו' היתה החמה נשקעת מעיניהם במהרה בציפורי מתוך שהיו עומדין בהר לא היו אבל היו מאחרין מלהניח השבת יותר א היה השמש נסתר מעיניהם במהרה כמו בטבריא", עכ"ל.

ל זמן שרואים מההר את גוף השמש לא שם בין השמשות.

בפשיטות כגרימ"ט אפי' ולא חששו כלל לספיקו

רות נקטו גם כל גדולי הדורות בפשיטות א דשבת לקולא, ולא חששו כלל לספיקו

רש"י בעל התניא בפסקי הסידור סדר

מישור היא בזמן הסתלקות השמש מראשי ההרים

זחידש לענין המישור, מ"מ הא חזינן מזה דעכ"פ קיעה ההלכתית על החר היא בזמן שרואים אותה

מכל דבריו שם רואים

קב זמנים

פרק ב סעיף א

כהלכתם

זמנים

פרק ב סעיף

וכמו שפשיטא ליה דבר זה לרח"ד שפיצר בעל ה"נברשת".

גם כל מחברי הלוחות שהיו נפוצים בירושלים נקטו כולם בפשיטות בנידון דידן כגרימ"ט, והם מלבד הגרימ"ט עצמו גם הר"מ שפירא, והרב נתנאל סופר, וה"תבואות שמש".

גם מדברי החיד"א בברכ"י סי' של"א אות ז' מוכח דפשיטא ליה בנידון דידן כגרימ"ט, וכן מוכח מהגר"ח פלאגי (בשו"ת לב חיים ח"ב סי' קל"ד) ומה"בן איש חי" (בשו"ת רב פעלים ח"ב סי' י"ט, ובבא"ח פ' ויקהל שנה א' אות ט"א, ומה"כף החיים" (סי' שלישי סקליה, ועוד).

גם ממש"כ הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ב"אגרות משה" וה"א סי' צ"ו מוכח להדיא דפשיטא ליה בנידון דידן כגרימ"ט.

גם הגר"י מרצבך זצ"ל, והגרש"י מונק מחיפה זצ"ל, הורו לנהוג בנידון דידן לגמרי כגרימ"ט ושלא לחשוש כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר.

להדיא דפשיטא ליה בין לענין הנץ ובין לענין השקיעה דודאי לא מנכים כלל את גובה הזרים עצמם שעליהם יושבת ירושלים.

ט. מדכתב שם דנתפשט המנהג בירושלים ת"ו "מזמן גאוני הדורות שלפני דורנו" כהרב "בית דוד" (או"ח סי' קכ"ו) דתינוק שנולד בזמן שנראה אפי' משדו שמש אפי' בראש הדבר הגבה ביותר שיש בעיר מונין לו (לענין למולו ביום השמיני) מאותו יום, ואם אין נראה כלל שמש בשום דבר מונין להבא.

הנה מוכח שלא סברו כגרא"ז מלצר לחשוב את השקיעה בירושלים כאילו ירושלים היתה במישור.

י. במכתביהם לגר"י מנת, מובאים בסיפרו "זמני ההלכה למעשה" ח"ב עמ' קמ"ו.

גם גדולי דורנו שליט"א סוברים בו חוששים כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר.

דהגר"ש וואזנער שליט"א בשו"ת ו נוקט בפשיטות כדעת הגרימ"ט ודוחה בח

גם הגר"מ שטרנבוך שליט"א ב"ו בנידון דידן ונוקט כדעת הגרימ"ט, ודוח מלצר ומוכיח דלא כוותיה משו"ת מה האריז"ל בשער הכוונות וענין קבלת שבת דף

גם הגר"ש דבליצקי שליט"א נוק הגרימ"ט^ב ואינו חושש כלל לספיקו של ו

גם ממה שכתב הגר"י קרליץ שליט רבית, בקובץ עינים או"ח סי' ה' מבואר ד הגרימ"ט, ודלא כספיקו של הגרא"ז מלצר

וכן הורה מרן הגר"ש אלישיב זצ כדעת הגרימ"ט ושלא לחשוש כלל לספיק

יא. עיי"ש בח"ג סי' כ"ז שכותב וז"ל: והוא דבר זר ו זורחת לפנינו, וח"ו לומר כן.

יב. כן נקט בלוחותיו, וכן כתב במכתב לגר"י מנת.

יג. כפי שמעיד הגר"י מנת שכך אמר לו מרן הגריש כהגרימ"ט גם בדאורייתא לקולא, ושלא לחשוש כלל שבברית של תינוק שנולד בשנת תשנ"ה בירושל השקיעה בירושלים באותו יום לפי הצד של הגרא"ז

יצר בעל ה"נברשת".

צים בירושלים נקטו כולם בפשיטות רימ"ט עצמו גם הר"מ שפירא, והרב

ל של"א אות ז' מוכח דפשיטא ליה ר"ח פלאגי (בשו"ת לב חיים ח"ב סי' קל"ד) ב סי' י"ט, ובבא"ח פ' ויקהל שנה א' אות ט"ג,

צ"ל ב"אגרות משה" (ח"א סי' צ"ג) מוכח ימ"ט.

ש"ד מונק מחיפה זצ"ל, הורו' לנהוג לחוש כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר.

השקיעה דודאי לא מנכים כלל את גובה ההרים

י"ד "מוזמן גאוני הדורות שלפני דורנו" כהרב "בית דאזה אפי' משדו שמש אפי' בראש הדבר הגבוה ו דהשמיני) מאותו יום, ואם אין נראה כלל שמש

וב את השקיעה בירושלים כאילו ירושלים היתה

זמני ההלכה למעשה" ח"ב עמ' קמ"ו.

גם גדולי דורנו שליט"א סוברים בנידון דידן לגמרי כגרימ"ט ואינם חוששים כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר.

דהגר"ש וואזנער שליט"א בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' כ"א, וח"ט סי' נ"ה) נוקט בפשיטות כדעת הגרימ"ט ודוחה בתוקף כל ספק בזה.^{יא}

גם הגר"מ שטרנבוך שליט"א ב"מועדים וזמנים" (ח"ב סי' קנ"ד) דן בנידון דידן ונוקט כדעת הגרימ"ט, ודוחה לגמרי את ספיקו של הגרא"ז מלצר ומוכיח דלא כוותיה משו"ת מהר"ם אלאשקר (סי' צ"ו) ומדברי האריז"ל בשער הכוונות וענין קבלת שבת דף ס"ד דרוש א'.

גם הגר"ש דבליצקי שליט"א נוקט בפשיטות בנידון דידן כדעת הגרימ"ט^{יב} ואינו חושש כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר.

גם ממנה שכתב הגר"נ קרליץ שליט"א בספר "חוט שני" (חלק הלכות רבית, בקובץ ענינים או"ח סי' ה') מבואר דפשיטא ליה בנידון דידן כדעת הגרימ"ט, ודלא כספיקו של הגרא"ז מלצר כלל.

וכן הורה מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל לנהוג למעשה בנידון דידן כדעת הגרימ"ט ושלא לחשוש כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר.^{יג}

יא. עיי"ש בה"ג סי' כ"ז שכותב וז"ל: והוא דבר זר מאוד שיחשב חול מן התורה ועדיין חמה זורחת לפנינו, וז"ו לומר כן.

יב. כן נקט בלוחותיו, וכן כתב במכתב לגר"י מנת.

יג. כפי שמעיד הגר"י מנת שכך אמר לו מרן הגר"ש"א כמה פעמים שהמנהג בירושלים ובא"י כהגרימ"ט גם בדאורייתא לקולא, ושלא לחשוש כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר. וכן הוא מעיד שבברית של תינוק שגולד בשנת תשנ"ה בירושלים בשבת אוה"צ כמה דקות אחרי זמן השקיעה בירושלים באותו יום לפי הצד של הגרא"ז מלצר דאולינן בתר השקיעה המישורית,

הערה: ...

קד

זמנים

פרק ב סעיף א

כהלכתם

זמנים

פרק ב סעי

הנה הוכחנו דהתריי וכל גדולי הדורות זצ"ל וכן גדולי דורנו שליט"א נקטו בנידון דידן לגמרי כדעת הגרימ"ט אפ"י בדאורייתא דשבת לקולא, ולא חששו כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר זצ"ל.

וכולהו דלא כהגר"מ ברנדסדורפר שליט"א שכתב" לחשוש לספיקו של הגרא"ז מלצר.

ואף שמצינו שגם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל חשש לכתחילה בדאורייתא לספיקו של הגרא"ז מלצר וב"אור לציון" ח"ב פרק י"ח ס"א ובביאורים שם, וכפי שמעיד תלמידו המובהק הרב אבישי תעשה שליט"א רק בדאורייתא חשש כן, ורק מחומרא לכתחילה ולא מעיקר דינא, ולכן ב"אור לציון" ח"ב פרק ל"ז ס"ב לענין תינוק שנולד בירושלים בשבת אחרי זמן השקיעה לפי ספיקו של הגרא"ז מלצר ולפני זמן השקיעה לפי הגרימ"ט פסק הגרב"צ אבא שאול זצ"ל למולו בשבת הבאה, דכיון דכל מה שחשש הגרב"צ לספיקו של הגרא"ז מלצר הוא רק מחומרא לכתחילה לא רצה הגרב"צ לבטל מצות מילה בשמיני משום חומרא זה, ומצינו לגר"מ פוזנא בסיפרו "אור מאיר" שנוטה להחמיר לגמרי מעיקר דינא כספיקו של הגרא"ז מלצר ובפרק ד' סי' ב' עמ' קע"ב, מ"מ ממש יחידאי הם נגד כל המון הפוסקים שהבאנו כאן שכולם לא חששו כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר אף לא לכתחילה בדאורייתא דשבת.

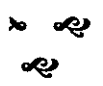
וכמה דקות לפני זמן השקיעה בירושלים באותו יום כפי שגראית מירושלים באופק הים אם מנכים את כל ההרים המסתירים שבמערב, והורה הגריש"א זצוק"ל למולו בשבת קודש כיון שבירושלים ובא"י המנהג כגרימ"ט ושלא לחוש כלל לספיקו של הגרא"ז מלצר (ספר זמני ההלכה למעשה' ד"ב עמ' קל"ז ועמ' קמ"ז).

יד. בסיפרו שר"ת "קנה בשם" ח"ב סי' ע"ה, ושם בסוף סי' ע"ז.

לסיכום סעיף א':

הנץ והשקיעה ההלכתיים על מוסתרים) – הם בזמן שרואים א גובה ההר שעליו נמצא האדם.

כן נקטו התר"י וכל גדולי לכתחילה בדאורייתא דשבת לקולא ולא חששו כלל לספיקו של הגרא"ז ודלא כיחידים ממש בדורנו מלצר, דאין לחשוש לזה.

יש להעיר, דישנו נידון אחד, שלא עסקנו בו דכידוע משמע במשנה ובגמרא (נדה ס"ג ב') עונות היום והלילה לענין עונת ראיית הושת והפריש תליא במהלך השמש בזריחתה ושקיעתה על הארץ

ועל הר שאופקו פתוחים כנייל, אף שהנץ ו שרואים אותם מגובה ההר כנייל, אעפ"י לענין עונת למימר הן מגמרא והן מסברא דלענין זה לא אזלי מגובה ההר, אלא לענין זה אזלין גם על ההר בתר צריך דיון לחוד, ולא עסקנו בו בספר זה, ואי"ה יב

יג. שא"ה. האם מותר לתת בערב שבת שקית שיש בה אורז לתוך סיר החמין. תשובה. מותר לתת שקית אורז בערב שבת לתוך סיר החמין, ואין בזה משום הטמנה.

פרק יח

דיני הדלקת הנרות בערב שבת

76 א. שא"ה. מהו הזמן הראוי להדלקת הנרות בערב שבת, ועד כמה זמן יכול אדם להדליק אם איחר להדליק.

תשובה. מנהג בני ספרד אף בירושלים להדליק נרות עשרים דקות לפני השקיעה, ויש מחמירים להדליק שלושים דקות לפני השקיעה. ואם איחר להדליק, יכול להדליק בירושלים רק עד כשבע דקות לפני השקיעה, ובערים אחרות היושבות במישור יכול להדליק עד כשלוש דקות לפני השקיעה, אך לאחר מכן אין להדליק. ולכתחילה טוב להחמיר שלא לעשות שום מלאכה כרבע שעה קודם השקיעה. ולכן יש להשתדל שלא תהא הדלקת נרות תוך רבע שעה קודם השקיעה.

כארבע דקות קודם, ויש לחוש לזה לכתחילה. ויש להוסיף לזה זמן מה כדי להוסיף מחול על הקודש, וכמבואר בשו"ע בסימן רס"א סעיף ג', ולא סגי בכל שהוא, וכמו שכתב הרא"ש ביומא פרק ח' סימן ח' דתוספת זה לא נתברר שיעורו, אלא על כרחך לאו תוספת כל דהוא קאמר, ע"ש, וכן הביא בב"י בסימן רס"א. והנה אעפ"י שלא נתברר שיעורו נראה שצריך שיהא בזמן זה בכדי שיוכל לעשות איזו מלאכה, ואין לפחות מכמה דקות. וכן מוכח מהגמרא בשבת ל"ה ע"ב, שלהוסיף מחול על הקודש אינו בכל שהוא, אלא בשיעור לצלות דג קטן, וכמו שמבואר ברש"י שם, ע"ש, וראה עוד בבאה"ל שם ד"ה איזה זמן, ע"ש. ולכן בעיר הנמצאת בהרים אין לעשות שום מלאכה כשבע דקות לפני השקיעה, כיון שיש לחוש שהשקיעה היא כארבע דקות לפני השקיעה המצויינת בלוח, ועוד שלוש דקות לתוספת שבת, ובעיר השוכנת במישור ואין בה הרים לצד מערב, כגון ששוכנת ליד הים, אין לעשות מלאכה כשלוש דקות לפני השקיעה, ומי שאיחר להדליק לא ידליק לאחר זמן זה.

ומכל מקום לכתחילה יש להשתדל להדליק את הנרות לפני רבע שעה שקודם השקיעה, ומשום שלשיטת היראים בסימן רע"ד זמן בין השמשות הוא שלשת רבעי מיל לפני השקיעה, והיינו י"ג דקות וחצי קודם השקיעה, כיון שהמיל הוא י"ח דקות לדעת מרן, וכמו שנתבאר לעיל בפרק ו'.

יג. מה שנהגו העולם לשים שקית אורז בסיר החמין מערב שבת, נראה הטעם דאין דין הטמנה של אוכל בתוך אוכלין, כדמוכח משו"ע בסימן שי"ח סעיף ד', ע"ש, ואף שיש לחלק, שכאן האורז הוא בשקית והוא בפני עצמו, מ"מ נראה דהשקית אינה עשויה לשם הטמנה, אלא כדי שלא יתערבבו המאכלים. ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל בבאורים לתשובה הקודמת בשם החו"א שאין דין הטמנה בכלי לתוך כלי, שיש להתיר בזה כיון דחשיב ככלי בתוך כלי.

76 א. מנהג בני ספרד להדליק כעשרים דקות לפני השקיעה, וכן כתב בכה"ח בסימן רנ"ו אות ה' ע"ש. וכן כתבו בספר רוח חיים בסימן רס"א אות ב' ובפתח"ד שם שנכון להדליק שליש שעה קודם השקיעה, וכן הובא בכה"ח בסימן רס"א אות כ"ג, ע"ש. ולא היה מנהג בני ספרד להדליק כפי המצוין בלוחות שהדלקת הנרות בירושלים היא כארבעים דקות לפני השקיעה. ויש שהיו מחמירים להדליק שלושים דקות לפני השקיעה, וראה בזה בבא"ח שנה שניה פרשת נח אות ז', ע"ש.

ועל כל פנים אין לאחר להדליק עד השקיעה, משום שהשקיעה המצויינת בלוח היא לפי השקיעה הנראית לעינינו, וכן הוא המנהג, אך יש אומרים שצריך לחשב את השקיעה לפי האופן המישורי, והוא

את :
ף א'
מרן
ומה

בוה
סיף
ז"ש
זימן
יירה
חום
שם
אין
קום
זיר.

יום
זוא,
לכן
שש
זוא
זה,
כך,
וצא

יתר
עם
זום
זמו

גם
מה
א.

ב. שא"ל. תוספת שבת שצריך להוסיף מחול על הקודש בכל ערב שבת, האם צריך לקבל תוספת זו בפה.

תשובה. מעיקר הדין אין צריך לקבל תוספת שבת בפה, ודי במה ששובת ממלאכה זמן מה לפני כניסת השבת כדי לקיים מצות תוספת שבת. ומכל מקום, לכתחילה ראוי לקבל תוספת זו בפה.

ג. שא"ל. אשה המדלקת נרות שבת, האם תברך ואחר כך תדליק, או שתברך לאחר ההדלקה. תשובה. אשה שנהגה לברך אחר ההדלקה, תמשיך כמנהגה, ואשה שנהגה לברך קודם ההדלקה, גם כן תמשיך כמנהגה. ומי שאין לה מנהג בזה, טוב שתברך תחילה ואחר כך תדליק.

בבאורים לתשובה ד', וראה גם במ"ב בסימן רס"א ס"ק כ"ג בשעה"צ שם, ע"ש.

ב. בשו"ע בסימן רס"א סעיף ב' כתב, יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש. ונראה שאין הכוונה שצריך לקבל תוספת זו בפיו, אלא כמו שבעיקר השבת מצוותו לשבות ממלאכה בשעת כניסת השבת, כך בדין התוספת עיקרו הוא שצריך להוסיף עוד זמן לשביתה ממלאכה, ובעצם שביתתו ממלאכה מקיים מצות תוספת שבת. וכמו שתוספת שבת של מוצאי שבת ודאי שאין צריך לקבל תוספת זו בפיו, ה"ה לתוספת שבת של ערב שבת.

וכל זה בעיקר תוספת שבת, אבל יכול אדם להוסיף מרצונו לתוספת שבת מפלג המנחה ואילך, וכזה צריך הוא לקבל בפיו, וכן כתב במ"ב שם ס"ק כ"א ע"ש.

ואמנם מצינו בריטב"א ב"ה ט' ע"א ד"ה יכול שכתב שצריך לקבל תוספת שבת דוקא בפיו, מ"מ הריטב"א לשיטתו שכתב שם שקבלת תוספת שבת היא דוקא בקידוש, שמקדש בתפילה או בקידוש שמקדש על היין, אבל בלא זה אפילו קיבל בפיו לא מהני, אך לדין שתוספת שבת היא גם בלא תפילה או קידוש, ה"ה שאין צריך לקבל תוספת זו בפיו.

ומכל מקום כיון שלפי הקבלה משמע שיש לקבל שבת בפיו, וראה מש"כ בזה בבא"ח שנה שניה פרשת וירא אות ג', וגם לפי הקבלה ככל מצוה ומצוה צריך מעשה ודיבור ומחשבה וכו', ראוי לקבל

תוספת שבת בפיו, וכן נראה מלשון הגמ' בב"ק דף ל"ב ע"ב, רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר כואי כלה בואי כלה, משמע שראוי לקבל את השבת בפיו. ודי שיאמר בואי כלה ובזה מקבל תוספת שבת, ויכול לעשות כן מיד לאחר שגומר שמונה עשרה של מנחה.

ואגב הכי, ראה בשער הכוונות (ענין קבלת שבת דרוש א' דף ס"ד עמוד ג') שכתב שקבלת שבת היא עם השקיעה, ומשמע דאין צריך שתהא זמן מה קודם השקיעה, אלא עם השקיעה. ויש בזה סמך למש"כ בספר אור לציון ח"א חיו"ד סימן י', שמעיקר הדין הלכה כרבי יוסי שבין השמשות מתחיל ג' רבעי מיל אחר השקיעה, ע"ש. דאילו לדעת רבי יהודה שבין השמשות מתחיל עם השקיעה, היה ראוי להקדים לקבל את השבת קודם זמן זה משום תוספת שבת.

ל

ג. הרמ"א בסימן רס"ג סעיף ה' הביא מחלוקת אם מברכים קודם ההדלקה או לאחר ההדלקה, וכתב שהמנהג לברך אחר ההדלקה. אולם מלשון מרן שם שכתב כשידליק יברך, משמע שמברך ואח"כ מדליק, והנה הרבה קהילות בבני ספרד נהגו לברך אחר ההדלקה, ונראה שנהגו כן, אף שאין כן דעת מרן, כדי שלא יבואו לזלזל במלאכות שבת, שיש לחוש שיסברו הנשים שקבלת שבת תלויה בכרכה, וכיון שרואות שאעפ"י שבירכו מותרות במלאכת ההדלקה, יבואו לזלזל בעשיית מלאכה.

ונראה שהנהגות כן יכולות להמשיך במנהגן, שאף שלכתחילה פסק מרן כדעת הרמב"ם שכתב בפרק י"א מהלכות ברכות הלכה ז' שכל המצוות

ד. ש

תשו

נרות ו

וההדי

עד ש

וידאג

להדל

מקום

מברך

מברך,

כתב נ

צרכיו,

נטילה

לאחר

כמרן

שהרי

לברך

כדברי

אחת,

בנוש

בסימן

כמרן.

לה

ועל

קודם

אסור

מותר

אשתו

לטור

בסימ

מרבנ

ועל

לה

פרק לו

דיני מילה בשבת

א. שא"ה. האם מותר למול בשבת על ידי שני אנשים, שאחד ימול ואחד יפרע.

תשובה. אין לבני ספרד למול בשבת על ידי שני אנשים, אלא המל הוא הפרוע. אבל בני אשכנז מותרים למול על ידי שנים.

ב. שא"ה. תינוק שנולד זמן קצר לפני השקיעה במוצאי שבת, האם מלים אותו בשבת הבאה.

תשובה. יש אומרים שהשקיעה בירושלים היא כארבע דקות לפני השקיעה הכתובה בלוחות המצויים כיום, אך המנהג אף בירושלים לחשב לפי הזמן הכתוב בלוחות, וכל שנולד לפני השקיעה הכתובה בלוחות, מלים אותו בשבת.

בו. ודחה דבריהם שם, שזה דרכו של מרן להביא מה שמצא בענין זה, ע"ש. ואין לומר שאף שבשו"ע פסק לאסור, הרי חזר בו בבדק הבית, שהרי בדק הבית קדם לשו"ע, ומש"כ בשו"ע הוא עיקר, וכמו שהביא בשדי חמד בכללי הפוסקים סימן י"ג אות ל' בשם הכנה"ג והחיד"א ועוד פוסקים, שבדק הבית נתחבר לפני השו"ע, וכן כתב בספר יד מלאכי בכללי מרן, ע"ש. וא"כ כיון שבשו"ע הסיק לאסור, כן צריך להורות.

ואמנם נראה שכיון שכל האיסור הוא משום שהמל לא גמר את המצוה, כמבואר בב"י, א"כ הפרוע שגומר את המצוה רשאי לעשות כן בשבת, אלא שלא כתב כן בשו"ע כיון שלא שייך שאחד ימול בלי פריעה, וממילא לא שייך במציאות להתיר לאחד לפרוע בלא למול. ולכן נראה שכיון שלבני אשכנז הדבר מותר, א"כ אם המל הוא מבני אשכנז והפרוע הוא מבני ספרד שפיר דמי, כיון שלבני אשכנז מותר בכל אופן, ולבני ספרד מותר לפרוע, כיון שהוא גמר את המצוה.

ב. יש אומרים שחישוב השקיעה הוא לפי אופק פני הים, ודנים את כל המקומות כאילו הם כמישור כגובה פני הים, ולדעתם השקיעה מוקדמת כארבע דקות מהזמן שנמצא בלוחות שלנו. אולם המנהג הפשוט לדון בכל מקום כפי שהוא, ולכן אנו מחשבים לפי השקיעה הנראית לעינינו. וראה בספר אור לציון תשובות חלק א' חיו"ד סימן י', דאזלינן בתר השקיעה, וכל שנולד אחר השקיעה הוי בכלל ספק ונימול לתשעה. וראה עוד במבוא הספר בענף ג' אות

לכך שילך מיד לאיבוד. ובכה"ג מותר, משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שהתירו במקום צער, כמבואר בשו"ע בסימן ש"ל סעיף ח'. ואף לתוך כלי מותר אם בדעתו לאבדו, וכמ"ש באבני נזר או"ח סימן מ"ז, ע"ש. ואף שהחזו"א בסימן נ"ה ס"ק ו' כתב שהחולב ע"מ לשפוך לאיבוד נראה דחייב, דכיון שהוא בכלי ועביד דממלך ורוב בנ"א אינם מאבדים, חשיב משקה. דבריו שייכים רק בחלב כהמה, שאין דרך בנ"א לאבדו, אבל בחלב אשה שאין דרך להוציא חלב כדי לשומרו, כל שהיא מתכוונת לאבדו, חשיב כחולבת לאיבוד, והוי מלאכה שא"צ לגופה, ושרי.

ומכל מקום ודאי שאסור לאשה להוציא מעט חלב כדי לברוק אם יש לה חלב, שאעפ"י שכתב בשו"ע סימן שכ"ח סעיף ל"ה שמותר לאשה לקלח מהחלב כדי שיאחזו התינוק הדר ויינק, זהו משום שיש בו צורך לתינוק, אבל כאן שאין כל כך צורך אין להתיר בזה.

א. בשו"ע יו"ד סימן רס"ו סעיף י"ד כתב, יש להזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע. וברמ"א שם השיג עליו להתיר בזה, אלא שהסיק שטוב להחמיר לכתחילה. וכבר כתבו שם הש"ך והט"ז שכבר פשט המנהג במקומותם להתיר, ע"ש. ולכן בני אשכנז מותרים למול ע"י שנים. אבל בני ספרד אסורים בזה, וכדעת מרן בשו"ע שם, וראה שם בכנה"ג שהביא שיש אומרים שכיון שמרן בבדק הבית הביא סברת ספר התרומה להתיר בזה, משמע שחזר

פרק לח

דיני האילן והעשבים בשבת

א. שאלה. חבל כביסה הקשור לאילן, האם מותר לתלות עליו ולהוריד ממנו בשבת דברים המותרים בתליה, או שיש בזה משום משתמש באילן.

תשובה. אם החבל קשור באופן ישיר לאילן, אסור להשתמש בו כלל. ואם החבל מחובר לגלגל המיועד לגלגל את החבל לפי הצורך, אם הגלגל מחובר לאילן באופן ישיר על ידי מסמר וכדומה, מותר לתלות בגדים על החבל, אבל אסור לגלגל את החבל, ואם הגלגל אינו מחובר באופן ישיר, אלא קשור לאילן על ידי חבל או חוט ברזל, מותר אף לגלגל את החבל.

ב. שאלה. האם מותר לקטום בשבת עצי בשמים תלושים, כדי לחלקם לאחרים.

תשובה. מותר לקטום את עצי הבשמים, אפילו כדי לחלקם לאחרים.

פרק לט

דיני השמעת קול בשבת

א. שאלה. האם מותר להשתמש בשבת במדפק-דלת. וכן האם מותר לפתוח דלת שבפתיחתה מתנענעים פעמונים ומשמיעים צלילים.

שכתב בשו"ע שם שהיתד חשיב צדין והכלכלה כצידי צדין, ולכן הגלגל נחשב כצידי צדין, ואף למשוך בחבל ולגלגלו מותר. אולם יש להזהר שלא ינענע את האילן, כמבואר בב"י והובא ברמ"א שם.

ב. בכנה"ג בהגהות הטור סימן שכ"ב אות ב' כתב שמה שהותר לקטום עצי בשמים, וכמבואר בשו"ע שם, זהו דוקא להריח בו, אבל לקטום כדי לתת לחבירו אסור. ובמטה יהודה ס"ק א' חלק עליו והתיר, ע"ש, ובמ"ב שם בשער הציון ס"ק ט"ז כתב שהשמיט דין זה בבאיורו, משום שהבאר היטב שם הביא להחמיר כהכנה"ג, והפרמ"ג מצדד להתיר, ע"ש. אולם נראה שלמעשה יש להתיר אף לקטום לאחרים, וכן מוכח מהגמ' ביצה ל"ג ע"ב, כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלותא אלותא, מוכח שאף כדי ליתן לאחרים שרי, וכן הוכיח בפרמ"ג, ע"ש, וכן כתב להתיר במחזיק ברכה שם ס"ק ג', ובבא"ח בפרשת משפטים אות ט', ע"ש.

א. בשו"ע בסימן של"ח סעיף א' כתב, השמעת קול בכלי שיר אסור, אבל להקיש על הדלת וכיוצא

ז', ע"ש. וכל זה בירושלים ובשאר ערים שיש הרים סביב להם, אבל בערים השוכנות במישור, אין הכדל בין הזמנים, ולכונ"ע אזלינן בתר השקיעה הכתובה בלוחות. (ובדרך אגב, באור לציון שם נתבאר, דהא דקאמר שמואל בגמ' שבת ל"ה ע"ב כוכב אחד יום, הוא אליבא דרבי יוסי, ושו"ר שכן מפורש בר"ח שם וז"ל, אמר רב יהודה אמר שמואל תניא נמי הכי ר' יוסי אומר כוכב אחד יום שנים ביה"ש שלשה לילה, ע"ש. ואתי שפיר טפ"י.)

א. בשו"ע סימן של"ו סעיף י"ג כתב, אסור להשתמש בצדי האילן, אבל כצידי צדין מותר. ולכן אם החבל קשור לאילן וראי שאסור להשתמש בו, דהוי צידי האילן. ואם החבל תלוי בגלגל המחובר לאילן, הנה אם הברזל מחובר ישירות לאילן, נחשב הברזל עם הגלגל שבו כצידי אילן, והחבל הנתון בו כצידי צדיים, ולכן מותר לתלות בחבל, אבל למשוך בחבל, כיון שמשתמש בגלגל עצמו, חשיב משתמש כצידי האילן ואסור. אך אם הברזל מחובר לאילן על ידי חבל או חוט ברזל, נחשב החבל או חוט הברזל כצידי אילן, דהוי כעין נעץ בו יתד ותלה בו כלכלה.

תש
ב.
תש
ג.
תש
א.
בזה
להכ
שאי
אסור
לשני
שאכ
בב"
שכל
שנט
ולכן
אופן
וכן
להר
להש
אם
שהכ
?
ב.
שכת
בשב

סימן עה

בס"ד. פעיה"ק ירושלם ת"ו. יום ה' לט' ולקחתי אתכם לי
 לעם וגו' כ"ח טבת תשמ"ט לפ"ק.
 שוכט"ס למע"כ יד"ג הרב הגאון חו"ב טובא
 יורד לעומקה של הלכה מופלא ומופלג בתוי"ש
 חובר חברים מחוכם לתועלת וזיכוי הרבים
 מו"ה אברהם יצחק האפמאן שליט"א.

אחדשה"ט הנני בשבח המגיע אליך לכתבים, על פעולתו
 הטובה לתועלת וזיכוי הרבים, ולמונעם מלהכשל
 בחשש איסור כרת רח"ל, והוא בכל דבר הנוגע להזמן של
 תחלת בין השמשות שהוא מיד לאחר השקיעה, שלא להכשל
 באיסור מלאכת שבת, ואיסור אכילה ומלאכה ביוה"כ, ובנוגע
 לבדיקת ההפסק טהרה לפני התחלת ספירת השבעה נקיים,
 וכדומה לזה, וכרוזא קרי בחיל להלהיב לבבות עם בני
 ישראל הקדושים, ולהזהירם על גדול הזהירות שצריך להזהר
 שלא ליכנס לבית הספק אפילו רק בזמן השקיעה, וכש"כ
 לאחר השקיעה, הן מחמת השינויים בזמני השקיעה בלוחות
 הנדפסים, והן מחמת ספיקות אחרות כגון בכיוון המורי שעות,
 ובגון שאר ספיקות המתהווים מחמת גורמים אחרים, ויישר
 כחו וחילו לאורייתא, וכבר אמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ה
 כ"א) כל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו,
 ויזכה לישב באהלה של תורה, מתוך נחת והרחבת הדעת
 דקדושה, ולהגדיל תורה ולהאדירה עד שנוכה בעגלה לביאת
 משיח צדקינו בב"א.

והנה לגופא דמילתא בספק על זמן עשיית ההפסק עברה
 לפני השקיעה או לאחר השקיעה, כבר נשאלתי על
 זה בספרי שו"ת קנה צעם (סי' ל"ט) והעלתי שם צפישעות
 בס"ד, דמיד אחר השקיעה מתחיל זמן בין השמשות ושז
 אינה יכולה להתחיל למנות השצעה נקיים מיום המחרת,
 וכמש"כ התורת השלמים (סי' קל"ו סק"צ) דאם הוא לילה
 או אפילו ספק לילה ולא בדקה מקודם שז אינה יכולה
 למנות מיום המחרת כיון שצעינן שצעה נקיים שלמים, וכן
 הוא הסכמת כל החתומים, ואעפ"י שכ"ז שם שזמן בין
 השמשות מתחיל שיעור מהלך חלק ות"ק אמה קודם הלילה
 וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' רס"ח), והוא כמו רביעות שעה
 קודם הלילה כמש"כ בלחם (שם סק"ה), ונגררו אחר זה
 בספר פתחא זועא (שם סק"ד) ובעברת ישראל (שם סק"ג),
 מ"מ פשוט הוא דבאן בארץ ישראל דתפשת המנהג כשיטת
 הגאונים דזמן בין השמשות מתחיל מיד אחר השקיעה בין
 לקולא ובין לחומרא, ואפילו הוכיחים צוה עפ"י שיטת ר"ח
 אינם נוכחים כן אלא לחומרא ולא לקולא, ח"כ חין מקום
 להקל צוה כלל, ודינה צוה כמו שדקה עלמה זמן בין השמשות
 שאינה יכולה להתחיל למנות השצעה נקיים מיום המחרת,
 וא"כ חסר לה יום אחד מהשצעה נקיים, ע"כ ממש"כ בספרי
 שם, וכן אני מורה וצוה בכל עת המזדמן לי שאלה כזאת,
 וככל שאר ספיקא דאורייתא נקעינן לה, וספיקא דאורייתא
 לחומרא.

והנה זה רצות צענים ששמעתי כן, גם ממורי הגב"ל
 בקש"ת רבי משה אריה פריינד שליט"א, שהוא כעת
 הראש"ד פעיה"ק ירושלים חובצ"א, צהיותו משמש אלו
 צהורא, ואמר לי שכאן באה"ק אינו מרביז בנפשו להכשיר
 הפסק עברה שאיחרו אותה אפילו רק זמן כל שהוא לאחר
 השקיעה, ואעפ"י שידוע הוא דרכו צקודש להתנהג עפ"י
 שיטת ר"ח, ואעפ"י כן לא ס"ל להקל צוה, מפני שמיסודי
 היסוד העמידו המנהג כאן עפ"י שיטת הגאונים להקל
 ולהחמיר, ולפי"ז הדבר צרור ופשוט כי בספיקא צוה יש
 להורות שלא להתחיל למנות השצעה מיום הראשון רק מיום
 השני.

ויצו"ע במשנה צרורה (סי' רס"ח סק"א) דבספק אם
 הגיע זמן בין השמשות ג"כ חסור, והוא מדברי
 הב"ח והמג"ח (שם סק"א), וצביאור הלכה (שם) הביא
 צעם הפמ"ג דלא הוי ספק ספיקא, משום דספק חסרין
 ידועה הוא, וזאינו נכנס כלל בצדק ספק, משא"כ ספק של
 בין השמשות דהוא ספק לכל העולם, ועוד כתב דמש"ה לא
 הוי ספק משום דהוא משם אחד ספק יום ספק לילה.

ולפי"ז מוצן ממילא עד כמה שצריכים להזכר שלא ליכנס
 לבית הספק, וצפרט לגבי צדיקת ההפסק עברה, שזן
 הראוי להקדימו זמן ריווח לפני זמני השקיעה שצלוחות
 הנדפסים, דגם לו יהא דזמני הצלוחות מדויקים ומכוונים הם
 צדקדוק רב, ג"כ אינו מן הראוי שצדקדוק עלמה סמוך מאד
 להשקיעה, דאכתי כו"כ מכשולים ועטיות עלולים להצוות
 צוה, כן מחמת העדר דיוק המורי שעות והשטוים שמה
 לזה, והן מחמת סיבות וגורמים אחרים שקשה מחמתם לצמצם
 צדוק עלמה סמוך להשקיעה כל כך ולא לאחר ח"ו.

ומבש"ב וכש"כ שידוע שעלם זמני השקיעה שצלוחות
 הנדפסים אינם שווין להדדי וכמה וכמה שינויים
 צנייכים, כי אי אפשר לצמצם כל כך צהישוד הזמנים, וצעלי
 הצלוחות צעלם מעידים על זה כמבואר צספרותיהם אשר
 חוצרו על זה, וגם כי עלם קציעת זמן השקיעה, הוא דבר
 התלוי צשעלי צרצרי, אדם מוכין את גוצה ההרים מזמן
 השקיעה או לא, ולדיעה זו שצריך לנכות את גוצה ההרים
 יש להקדים זמן השקיעה כאן צירושלים עיה"ק צצארצעה
 עד לחמשה דקות וכידוע שגאון הגדול מוכר"ר חיסר זלמן
 מלצר זללל"ה חשש מאד להחמיר צוה, וצפרט לגבי צדיקת
 הפסק עברה שהוא דבר המגע לאיסור כרת רח"ל, וכמבואר
 כן להדיא צבערותיו על ספר בין השמשות מהגרימ"ע
 זללל"ה, וצפרט צהשכוונת החדשות צסציוצות ירושלים, עזרת
 תורה, סנהדריה מורחצת, ורמות שגרא"ה להדיא שהשקיעה
 מקדים שם צערך שמונה דקות לפני זמן השקיעה שצלוחות
 הנדפסים, וכן הוא צכל מקום ומקום לפי גוצה המקום
 וההרים שסציוצותיו.

ומכל הליו עעמי הדבר פשוט וצרור על גדול הצהירות
 שיש להזכר שלא ליכנס לבית הספק, וכן הנני מורה
 וצוה

ועל כן יפה עשה מע"כ בדבריו הנלהבים להזהיר ולהלהיב
 לבבות עם בני ישראל הקדושים לעוררם על זה,
 ובסיומם מכתבי הנני כופל לו את ברכתי להתברך בכל מילי
 דמיטב בברכה כפולה מן השמים מתוך גחת והרחבה ונוכה
 לגאולתו וישועתו של ישראל בב"א.

דברי ידידו דו"ש בלוג"ח
 מאיר בראנדסדארפער

L

בס"ד. עיה"ק ת"ו. יום ד' בא ו' שבט תשמ"ט לפ"ק.

הנני מצטרף בזה לדברי ידינ"פ הגאון הגדול מוהר"ם
 בראנדסדארפער שליט"א דומ"צ, כי ברור הדבר
 שח"ו לצמצם בקיום המצות התלויים בזמני היום, עד הרגעים
 של הזמנים המודפסים בלוחות, כי בקל יכולים ח"ו לבוא
 לידי מכשול באיסורים המורים ד"י, הן מצד שבן אדם א"א
 לו לצמצם לרגעים תבחננו, והן מצד מה שכבר ביארו
 הפוסקים שאין האפשרות לקבוע זמנים מדויקים בתכלית
 הדיק, עשו"ת זכרון יהודא (או"ח סי' קצ"ו), ועי' ג"כ
 בדברי מרא דארעא קדישא מרן הגרי"ף דושינסקי וצוק"ל
 בשו"ת מהרי"ף (ח"א סי' כ"ח וח"ב סי' א') דהשקיעה אינה
 מבוררת, ואשר ע"ז הורה רבא בש"ס (שבת דל"ה ע"ב) ונפסק
 בשו"ע (סי' רס"א סעי' ג'), וכאשר השריש לנו בזה בדברים
 נמרצים הגה"ק בעל התניא ושו"ע (ונדפס בהערה לשו"ע
 הרב ז"ל סוס"י רס"א) הובא בביה"ל (סי' רס"א ד"ה מי
 שאינו), לגבי הדלק"ן שחייב עפ"י דין להדליק מבעו"י
 הרבה קודם השקיעה, וכידוע המנהג בפעיה"ק להדליק ארבעים
 דק קודם השקיעה, עי' כף החיים (סי' רנ"ו סק"ה), ואם
 במלאכת מצוה כך, כ"ש וק"ו לענין סתם מלאכות, וכמש"כ
 המשנ"ב (שם ס"ק כ"ג) לפסק הלכה עיי"ש, וכמו כן לענין
 זמן קרי"ש וכמו שכתב הרב ז"ל בסידורו (בהל' קריאת
 שמע) ונדפס בהוספות שעל שו"ע הרב (עמוד קנ"ז ע"ב).

וביותר צריכין להקפיד לגבי הפסק טהרה, שהוא מדאורייתא,
 ונוגע לאיסור כרת רח"ל, שתעשה הפסק טהרה בזמן
 ריחו קודם השקיעה, וכמובן שבכל שאלה למעשה תעשה שאלת
 חכם, — ובודאי הירא וחרד לדבר ד' בקיום מצותי ית'
 כראוי ובשלימות, יהיה זריז בשכר להקדים בריחה ולא לצמצם
 עד הרגעים האחרונים של הזמנים לבל יכשל ח"ו, ולמזהיר
 ולנוהר שלומים תן כמי נהר.

ואפריון נמטי' להאי גברא יקירא גבר חכם בעוז של תורה
 ממצדיקי הרבים מוה"ר אברהם יצחק הופמאנן
 שליט"א מפה עיה"ק, על אשר שם משא הקודש על שכמו לעורר
 לבב אחב"י בדברים התלויים ברומו של עולם, יהי כן ד' עמו,
 וחפץ ד' בידו יצלית, ונוכה לקיים מצות ד' בהידורים, הן וכבוד
 יתן ד' לא ימנע טוב להולכי בתמים, עדי יכון ד' מקדשו כמו
 רמים, בעמוד הכהן לאורים, בב"א.

המחכה לישועת ד' הקרובה לבוא

יצחק יעקב וויס

רב ואב"ד פעיה"ק ת"ו

ובח תמיד, בכל עת המזדמן לי, להקפיד בזמן צדיקה הפסק
 טהרה לעשותו זמן ריווח לפני זמני השקיעה שזלזזתו כדי
 ללאת מכל חשש וספק כל דכו.

איברא דרתיי בספר נמח נדק פסקי דיינים (סי' קל"ו
 סע"ח) שכתב שצדיקה זו (דהיינו צדיקה הפסק
 טהרה) חייבזה חכמים שתהיה סמוך לצין השמשות, כדי
 שתפסוק צטהרה צסוף היום, והטעם לפי שאם תצדוק את
 ענמה קודם לזה יש לחוש חולי אח"כ צסוף היום תחזור
 לראות, ותמשוך ראייתה בתוך הלילה שאלחיו זמן מה, ונמלא
 שאין יום שלאחריו ראוי לספירה, שכרי ראתה בתחלת לילה
 ואם תצדוק את ענמה צין השמשות ממש חולי הוא לילה
 ונמלא ראתה בתחלתו קודם הצדיקה ונמלא שראתה כבר
 צלילה, לפיכך חייבזה חכמים שתצדוק ענמה צצדיקה הפסק
 טהרה סמוך לצין השמשות כל מה דאפשר, כדי שתפסוק
 צטהרה צין השמשות עכ"ל.

ויצו"ש צקונטרס אחרון שכתב שהטתוק צזה לשון הש"ך
 (שם סק"ח) שהוסוף שני תיבות אלו צין השמשות
 על לשון השו"ע, ותמה הסדרי טהרה (שם סק"צ) דמה
 חידוש צה להשמיטנו זה יותר ממה שכתב צשו"ע וצדיקה
 זו תהיה סמוך לצין השמשות, וכתב הוא לתרן דזה לאשמעין
 דמש"כ צשו"ע סמוך לצין השמשות, היינו שהתחלת הצדיקה
 תהיה סמוך לצין השמשות, וכופה בתחילת צין השמשות ממש,
 דהיינו שתפסוק צטהרה צין השמשות ממש, ולא כדמשמע
 לכאורה מלשון השו"ע דכל הצדיקה עד גמירא שהוא הפסק
 טהרה תהיה סמוך לצין השמשות, ולשון סמוך משמע זמן
 מה קודם צין השמשות, דזה אינו, דאם ישאר זמן מה מהיום
 אחר הצדיקה עדיון יש לחוש שמה תחזור לראות עכ"ל.

והיינו לכתחילה, אצל דיעבד צודאי גם הוא ס"ל דאפילו
 לא צדקה ענמה סמוך להשקיעה כל כך ג"כ מהני
 כמצואר (שם סע"צ) יעו"ש, ומ"מ כרי מצואר דע"ק וצדק
 כן מלשון הש"ך דכל מה שאפשר לקרצ את הצדיקה סמוך
 יותר להשקיעה כדי שגמר הצדיקה תהיה מיד צבתחלת צין
 השמשות עדיף יותר, וכמו שציאר שם טעמו ונימוקו צזה.

ומ"מ הדבר צרור ופשוט צודאי גם הוא מודה שצריך
 להזהר גם לחידך גיסא שלא ליכנס לצית הספק
 שעיקר הצדיקה תהיה צעוד ודאי יום לכל הדיעות, ולא צזמן
 שכבר יש צו להסחפק אם כבר התחיל השקיעה או לא,
 וממילא צרור ופשוט לפי"ז דלמי שקשה לו לנמאם ולעשות
 כמו שכתב הוא להתחיל הצדיקה סמוך לצין השמשות ולגומרה
 בתחלת צין השמשות, יהיה מחויב סיצה שכוא, אי מחמת
 הספיקות צזמן השקיעה, כמו שנתצאר למעלה צס"ד, אי
 מחמת סיבות וגורמים אחרים דאי אפשר לנמאם ולצדוק כל
 כך צצדוק סמוך להשקיעה, א"כ צודאי שצריכים להזהר
 לצדוק ענמם צעוד היום גדול וללאת מודי כל הספיקות דעכ"פ
 דיעבד צודאי דמהני הצדיקה לכוי"ע, מלאחר את הצדיקה
 קריב יותר להשקיעה, וליכנס לצית הספק לחשש שכבר התחיל
 השקיעה דאפילו דיעבד לא מהני.

ועל כל פנים לי יהא דכדצרוי כן הוא דרזים היו המקילים
 צוה צמדינות חלו ולא חשו כלל שלא לאחר את תחלת
 השקיעה, מ"מ הרי לפנינו פסק כתוב וחתום מכל מאורי
 וגדולי ישראל יולאי מדינות חלו לאחר חורבן הקהלות בתחלת
 התייסדות הישוב החדש צמדינות אמעריקא לחוש לחומרא
 לפני השיטות ולהלית נרות שצ"ק בזמן מרווח קודם השקיעה,
 ובראשם הוא מרן הגב"ק אדמו"ר מסאטמער זללה"ה ומו
 יצוה אחר במלך לחלוק עליו.

והדבר ברור כי גם לענין צדיקת ההפסק עברה דעתם
 כן הוא להזהר להקדימו זמן מרווח לפני השקיעה
 כדי שלא ליכנס לבית הספק, מכיון שהוא נוגע גם כן
 לאזרייתת לאיסור נדה וזכרת רח"ל, והיונו דכל הצדיקה
 מהחל ועד כלה עם צדוקת החורים וסדקים כהלכה עד גמר
 הצדיקה ממש צריך להיות בכל קודם השקיעה, ולא סגי
 רק במה שתחלת הצדיקה היתה קודם השקיעה.

אובעיקרא דמילתא להלכה למעשה כבר כתבתי בתשובתי
 בקודמת, כי מאד נדקו דבריו אשר לעורר יאל
 את אחיו בני ישראל צדבריו הנלכדים בכל מקומות שהם,
 ולמונעם מלהכשל באיסורים חמורים ח"ו מחילול שצ"ק ואיסור
 נדה ח"ו, שיפרשו ממלאכה צע"ק, וכן צדדיקות ההפסק
 עברה, בזמן מרווח לפני השקיעה מחמת חסרון הצקיות
 בזמן השקיעה, הן מחמת שינוי שצין הלוחות, והן מחמת
 הספק אי צריך לנטות גובה ההרים או לא, וכאן צירושלים
 עיב"ק צריך להקדים מחמת זה כארבעה או חמשה דקות
 לפני הזמן שבלוחות, וכש"כ צשכונות החדשות צסביצות
 ירושלים, שמן הראוי להקדים שם כשמונה דקות לפני הזמן
 שבלוחות, כדי שלא ליכנס לבית הספק כלל וכלל.

ובסיום מכתבי אכפול את ברכתי שיזכה להיות תמיד
 ממזכי את הרבים שאין חטא בא על ידו, ולהגדיל
 תורה ולהאדירה עד שנוכה לגאולתו וישועתו של ישראל
 בב"א.

מנאי ידידו דו"ש בלונ"ח
 מאיר בראנדפארפער

סימן עז

בענין אם מותר להתיר איסור קל
 כדי להנצל מחמת זה מידי איסור חמור

בעו"ה, פעיה"ק ירושלים ת"ו, אור ליום ד' דברים תשל"א לפ"ק.

שלי וברכה אל כבוד ידידי...

הנה יודי כגני צשורתי אלכ להעריך כי היות שנתחוב
 התעוררות מכמה נשים ארזות נשו אחינו מצני עדות
 המזרת, שיש הרבה מהם שצאים לעבול צמקוק עברה צשצס
 שצוה יולאים ידי חוצתם, ואינם יודעים צין וימים לשמאלס
 מהני

לנצי צדיקת הפסק עברה שהוא ג"כ דבר הנוגע לאזרייתת,
 צריך ג"כ לחוש לחומרא כשיטת הגאונים, ולא לאחר את
 הצדיקה לאחר השקיעה כלל וכלל, דא ודא אחת היא.

ושוב רחיתי צשו"ת מהר"י שטייף (סי' ח') לאחר דשקיל
 וטרי צביאור השיטות של צין השמשות אי כהגאונים
 או כר"ת, כתב כן להדיא דלריכוס חנו לחוש צע"ש כשיטות
 הגאונים להקדים השצת עוד קודם השקיעה, דילמא גדר
 היום אינה חלה עד השקיעה, וצמולאי שצ"ק צריכוס לחוש
 לשיטת ר"ת להמתין מלעשות מלאכה עד אחר עצור שיעור
 ארבע מילין, דלואי גדר היום הוא עד אלת הכוכבים, וזה
 ממשך על כל פנים עד שיעור ארבע מילין מהשקיעה עכ"ד,
 ועוד (שם סי' ק"י) נראה צפשיטות דעתו דה"ה לגצי צדיקת
 הפסק עברה צריכוס ג"כ צדוקא לפני השקיעה, ואעפ"י
 שאין הדבר מפורש להדיא צדבריו, מ"מ משמעות דבריו
 מוכחין כן להמעין צדבריו.

וכן מפורש להדיא לנצי צדיקת ההפסק עברה צשו"ת יגל
 יעקב (חיו"ד סי' נ"ט) שהיה מגדולי אונגארין, וכתב
 שם להרב השואל שסידר קונטרס צקלרה הלכות לנשים צלשון
 לע"ז המדינה, ושולח לו את זה, ומשם יראה שגם הוא
 הסכים לקצוע צדיקת הפסק עברה לפני ציאת השמש,
 דהיינו לפני זמן הדלקת נרות צלותו שצוע עכ"ד, ונראה
 שהתכוון צוה לספר עברה משפחה, שנחצבר צשליחות חסיפת
 הרצנים הארעאדחקסית על הלכות נדה צקלרה, על ידי וועד
 מיוחד לזה מגדולי הרצנים צשנת תרל"ז לפ"ק צלשון הגר,
 ונעחק ללשון הקודש על ידי וועד עברה המשפחה צצרוקלין
 נ. י. והרואה יראה (שם פ"ב ג') שמופרש כן להדיא דהצדיקה
 צריכה להיות סמוך לפני שקיעת החמה, וזמן שקיעת החמה
 אפשר לה לידע עפ"י זמן הדלקת הנרות צערב שצת של
 אותו שצוע, ותצרר מקודם כמה רגעים לפני השקיעה מדליקין
 כפי מנהג מקומה, ועל ידי זה יהיה נקל לה לקצוע זמן השקיעה
 צדיוק עכ"ד.

ויצו"ע צשו"ת מהרש"ג (ח"א אר"ת סי' כ"א) שהצריך
 לכווכה שהעיקר הוא כשיטת הגאונים דמיד לאחר
 השקיעה ואלך הוא זמן צין השמשות, וכן כתב עוד (שם
 ח"ב סי' נ"ה) ח"ל כי דעתי שהעיקר להלכה כמהר"ם אלשקר
 המוצא ציו"ד (סי' רס"ב) דמיד לאחר שקיעת החמה הוא
 צין השמשות יעו"ש מה שהצריך צוה.

ומכל זה מצאנו דלא כמו שהעיד צשו"ת צאר משה (שם)
 על מדינות ארץ הגר ופולניא וגאלניא, דמעולם לא
 דקדקו לפרוש ממלאכה גמורה מדאזרייתת צע"ק קודם
 השקיעה, ולא חשו אפילו לכתחילה לצדוק צדיקת ההפסק
 עברה קודם השקיעה, ועל הכלל כולו יאל להעיד כאלו הוא
 דבר מוסכם לדעת כל גדולי מדינות חלו, וזה אדרבה הרי
 לפנינו מכוי"כ גדולי אונגארין שהזכירו צתוקף לחוש לשיטת
 הגאונים הן לגצי עשיית מלאכה צע"ק, והן לגצי צדיקת
 ההפסק עברה שיהיה לפני השקיעה צדוקא.